

Mirovinski sustav u Republici Hrvatskoj

Polović, Irena

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:687332>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-06**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Irena Polović

MIROVINSKI SUSTAV U REPUBLICI HRVATSKOJ

ZAVRŠNI RAD

Veleučilište u Karlovcu

Poslovni odjel

Specijalistički diplomski stručni studij

Poslovno upravljanje

Kolegij : Financije i bankarstvo

Mentor : mr.sc. Željko Martišković

Karlovac, siječanj, 2017.

ZAHVALA

Ovim se putem zahvaljujem Veleučilištu u Karlovcu što je uvođenjem specijalističkog diplomskog stručnog studija Poslovnog upravljanja omogućilo studentima sa završenim dodiplomskim studijem da nastave put svog obrazovanja, čime su mnoge studente kroz predavanja potaknuli na posve nov i drugačiji način razmišljanja te na nova istraživanja. Zahvaljujem profesorima odjela Poslovnog upravljanja na nesebičnom zalaganju, poticajima koje su davali studentima, vremenu koje su stavili studentima na raspolaganje te susretljivosti i profesionalnosti.

Zahvaljujem također i mentoru, mr.sc. Željku Martiškoviću na dinamičnim predavanjima, zanimljivom načinu predavanja na konkretnim, svakodnevnim primjerima u okviru kolegija Financije i bankarstvo te ukazanom vremenu, savjetima, usmjerenju i pomoći tijekom pisanja ovog završnog rada.

Zahvaljujem svojim kolegama na susretljivosti i podršci tijekom mog obrazovanja, kao i svojim roditeljima i partneru koji su uvijek pokazivali razumijevanje za moje studentske obveze i poticali me da uvijek ustrajem u izvršenju svojih studentskih obaveza.

SAŽETAK

Mirovinsko osiguranje program je socijalnog osiguranja. Sustav djeluje tako da tijekom svoga radnoga vijeka članovi sustava i njihovi poslodavci plaćaju doprinose iz plaća i na plaće. Umirovljeni članovi ostvaruju pravo na mirovinu, djelomično utemeljeno na njihovim doprinosima. Osiguranje također daje naknade za invalide i za članove obitelji invalidnih i umirovljenih radnika.

Tijekom devedesetih godina, mirovinski sustav na različite je načine bio posljednje utočište za zbrinjavanje postojećih viškova radne snage. Tijekom desetljeća postojala je slaba povezanost doprinosa i mirovine te su, s obzirom na dobnu strukturu, žene dobivale više nego muškarci, dok se invalidske i obiteljske mirovine i nadalje određuju na povoljniji način od starosnih mirovina.

Reforma mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj započela je donošenjem i početkom primjene Zakona o mirovinskom osiguranju kojim je od 1999. na nov način uređeno mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti. Temeljna svrha hrvatske mirovinske reforme usporavanje je priljeva novih korisnika mirovina, smanjivanje tereta financiranja mirovinskog osiguranja te usklađivanje mirovinskog osiguranja s novonastalim tržišnim uvjetima u gospodarstvu. Za budućnost mirovinskog sustava presudan je Zakon o mirovinskom osiguranju (NN 102/98) kojim je uvedeno trodijelno mirovinsko osiguranje, drugi i treći stup osiguranja, kapitalno financiranje, određeni doprinosi i osobni računi mirovinske štednje. Osnovani su mirovinski fondovi gdje osiguranici, u sklopu druge i treće razine mirovinskog sustava, uplaćuju svoje doprinose. Mogu biti obvezni mirovinski fondovi (drugi stup) ili dobrovoljni mirovinski fondovi (treći stup).

Mirovinski sustav zapeo je u tranziciji na pola obavljena posla, zadnjim izmjenama učinjen je korak prema većoj financijskoj održivosti, no to nije dovoljno ni za buduće umirovljenike, ni za državni proračun.

I dok je potkapitaliziranost mirovinskih sustava svojevrsno iznenađenje za Nijemce ili Britance, u Hrvatskoj se neformalno već dugo govori da na mirovinu ne treba računati kao opciju za mlađe generacije. Omjer radnika i umirovljenika sve je nepovoljniji. Ako se takvi trendovi nastave, mirovinski će sustav već krajem iduće godine postati neodrživ jer će se broj

onih koji uplaćuju mirovinsko osiguranje i umirovljenika u potpunosti izjednačiti. Mnogi analitičari stoga drže kako državnu mirovinu ubuduće valja promatrati isključivo kao zaštitnu mrežu, a ne kao primanja koja bi mogla osigurati mirnu starost.

Ključne riječi : *mirovinsko osiguranje, socijalno osiguranje, starosne mirovine, reforma mirovinskog sustava, financijska održivost, generacijska solidarnost*

SUMMARY

Pension insurance is a social security programme. The system is functioning in a way that all of its members during their working life, together with their employers, pay contributions from and to salaries. Pension insurance is also giving compensation to disabled persons and to the family members of disabled and retired members.

During the 1990's, pension system has been in various ways somewhat of a last resort for existing workforce surplus which needed to be taken care of. Over the decade, there has been a weak connection of contributions and pensions, where due to age structure women received higher benefits than men, while disability and family pensions are still being determined at the detriment of old-age pensions.

Reform of Croatian pension system has started in 1999 by adopting and setting into force Law on Pension Insurance founded on a new generational solidarity principle. The main purpose of Croatian pension reform is backlash of inflow of new pension beneficiaries, downsizing of financial burden and reconciliation of retirement system with the latest labor market conditions. The Law on Pension Insurance (OG 102/98) is of utmost importance for the future of pension system, introducing the tripartite pensions insurance, second and third pillar, capital financing as well as defining contributions and personal pension savings accounts. Pension funds have been set up in the way that the beneficiaries within second and third level of the system pay their own contributions. These funds are either obligatory (the 2nd pillar) or voluntary (the 3rd pillar).

The pension system is stuck in a transition while its mission is only half-achieved. With its latest modifications, a step towards improved financial sustainability has been made, however, this will not suffice neither for future retirees nor for the State budget.

Whereas the undercapitalization of pension systems has been a surprise for Germany or Great Britain, in Croatia there is already an unofficial attitude saying that pension should not be an option for a younger generations, due to the even more unfavorable ratio of workforce and retirees. If these trends continue, Croatian pension system could become unsustainable by the end of the next year due to total equalization of number of workmen who pay their contributions and the number of retirees. Therefore, many analysts are convinced that state

pension should be considered rather as a safety network instead as an income which could ensure one's peaceful elderly life.

Key words: *pension insurance, social security, old-age pensions, pension system reform, financial sustainability, generational solidarity*

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode istraživanja.....	1
1.3. Sadržaj i struktura rada	1
2. POJAM I VRSTE MIROVINSKIH SUSTAVA	2
2.1. Funkcije i značenje mirovinskog sustava	3
3. POVIJEST HRVATSKOG MIROVINSKOG SUSTAVA	4
3.1. Počeci mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj	4
3.2. Mirovinsko osiguranje između dva svjetska rata	6
3.3. Mirovinsko osiguranje u razdoblju od 1945. do 1990. godine	8
3.4. Mirovinski sustav nakon Domovinskog rata	12
4. TEMELJNI POKAZATELJI HRVATSKOG MIROVINSKOG SUSTAVA.....	14
4.1. Broj i struktura osiguranika	14
4.2. Relativna visina mirovina.....	18
5. HRVATSKE MIROVINSKE REFORME	20
5.1. Mirovinska reforma 1999. godine	21
5.2. Mirovinska reforma 2002. godine	23
6. ČIMBENICI UTJECAJA NA MIROVINSKI SUSTAV	27
6.1. Demografski trendovi	27
6.2. Gospodarska kretanja	30
6.3. Zakonski okvir	32
7. MIROVINSKI SUSTAV U HRVATSKOJ DANAS	36
7.1. Obvezni mirovinski fond	41
7.2. Tri kategorije obveznih mirovinskih fondova	43
7.3. Dobrovoljni mirovinski fond	45
7.4. Prava i obveze korisnika mirovina	46

7.5. HANFA	47
8. PRIJETNJE ODRŽIVOSTI MIROVINSKOG SUSTAVA	48
9. PRIMJER IZDVAJANJA DOPRINOSA ZA MIROVINSKI SUSTAV	52
10. ZAKLJUČAK	58

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Mirovinsko osiguranje program je socijalnog osiguranja. Sustav djeluje tako da tijekom svog radnog vijeka članovi sustava i njihovi poslodavci plaćaju doprinose iz plaća i na plaće. Umirovljeni članovi ostvaruju pravo na mirovinu, djelomično utemeljeno na njihovim doprinosima. Osnovni cilj mirovinskog sustava prevladavanje je socijalnih rizika, ostvarivanje socijalne pravde i socijalne solidarnosti nužne za održanje i razvoj društva. Sustavi socijalne sigurnosti uglavnom se financiraju doprinosima i porezima, odnosno sekundarnom distribucijom dohotka, u kojoj središnju ulogu ima država. Socijalna sigurnost u društvu ovisi o stanju gospodarstva, ali se isto tako gospodarstvo teško može razvijati bez potrebne razine socijalne sigurnosti građana. Upravo su razvoj, karakteristike, značaj i funkcije mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj predmet ovog završnog rada, dok je cilj rada ukazati na važnost stabilnosti mirovinskog sustava u društvu te u konačnici njegov utjecaj na gospodarski sustav.

1.2. Izvori podataka i metode istraživanja

Kako bi se što kvalitetnije istražila problematika rada korišteni su različiti izvori podataka, stručne knjige, internet stranice te članici iz područja javnih financija. Ovaj rad bavi se istraživanjem, proučavanjem i analiziranjem već postojećih podataka. Kako bi se što detaljnije prezentirali podaci, korištene su različite znanstvene metode kao što su metoda analize, klasifikacije, povijesna metoda, metoda indukcije, dedukcije i deskripcije.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Ovaj završni rad koncipiran je u deset cjelina. U rad uvodi predmet i cilj rada, izvori podataka i metode istraživanja te sadržaj i struktura rada. Druga se cjelina odnosi na pojam i vrste mirovinskih sustava, treća na povijest hrvatskog mirovinskog sustava, četvrta cjelina na temeljne pokazatelje hrvatskog mirovinskog sustava, dok peta cjelina izlaže hrvatske mirovinske reforme. Šesta cjelina donosi čimbenike utjecaja na hrvatski mirovinski sustav, sedma cjelina karakteristike suvremenog mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj, dok osma cjelina izlaže prijetnje održivosti hrvatskog mirovinskog sustava. U devetoj cjelini prikazano je i objašnjeno izdvajanje doprinosa za mirovinsko osiguranje na temelju autorova zaposlenja u Srednjoj školi Duga Resa. Rad završava zaključkom, popisom korištene literature te popisom priloga.

2. POJAM I VRSTE MIROVINSKIH SUSTAVA

Mirovinski je sustav skup pravnih normi, financijskih i institucionalnih aranžmana kojima se regulira osiguranje od rizika starosti, invalidnosti i gubitka hranitelja.¹ Sustav se sastoji od nekoliko podsustava definiranih s obzirom na kategorije osiguranika, način financiranja, upravljanje mirovinskim fondovima, raspodjelu mirovina i slično. Nadalje, mogu biti javni u slučaju kada njima upravlja država, tj. od nje ovlaštena tijela ili pak privatni u slučaju kad njima upravljaju privatne financijske institucije. Zatim obvezni ili dobrovoljni što ovisi o tome obvezuje li država osiguranike na plaćanje doprinosa iz kojih se financiraju mirovine. Takozvanih definiranih davanja, kad su mirovine unaprijed zadane mirovinskom formulom, a država tako jamči njihovu isplatu, tj. kad iznosi mirovina izravno ovise o uplaćenim doprinosima osiguranika u mirovinske fondove.

Mirovinski sustavi mogu biti univerzalni, namijenjeni svim građanima. Univerzalni mirovinski sustavi financiraju se porezima i drugim javnim prihodima. Zatim mogu biti namijenjeni osiguranicima te od njih ovisnim članovima obitelji, utemeljeni na osiguranju zaposlenih, a financiraju se doprinosima zaposlenika i poslodavaca. Za aktualne mirovinske reforme ključna je podjela na mirovine tekuće raspodjele ili međugeneracijske solidarnosti, za koje se ustalio engleski naziv PAYG (pay as you go – plati kako stigne) te kapitalizirane mirovine (capital funded) individualne mirovinske štednje koje se financiraju doprinosima osiguranika kapitaliziranim u privatnim mirovinskim fondovima. Kod prve vrste mirovina bitna je komponenta redistribucije od bogatijih prema siromašnijim kategorijama umirovljenika, dok je kod druge vrste mirovina u prvom planu osobna odgovornost osiguranika koja se ogleda kroz ovisnost visine mirovine o ukupno uplaćenim doprinosima i njihovoj kapitalizaciji.²

Danas je uobičajeno da su mirovinski sustavi kombinacija različitih shema s obzirom na način financiranja, raspodjelu, organizaciju i upravljanje. Tako, umjesto s jednim, imamo sustave s više mirovinskih stupova koji funkcioniraju prema različitim režimima prikupljanja, upravljanja i raspodjele sredstava.

¹ Puljiz, V.: *Hrvatski mirovinski sustav : korijeni, evolucija i perspektive*, Rev. soc. polit., god. 14, br. 2, Zagreb, 2007., str. 164

² ibidem, str. 164

2.1. Funkcije i značenje mirovinskog sustava

Najvažnija je funkcija mirovinskog sustava da pojedincima i njihovim obiteljima posluži kao mehanizam koji će im omogućiti raspodjelu potrošnje tijekom cijelog životnog vijeka, posebno nakon razdoblja zaposlenosti, u slučaju invaliditeta ili pak gubitka hranitelja, dakle kad osiguranici i od njih uzdržavani članovi nisu u stanju zarađivati sredstva za život. Mirovine, također, predstavljaju važan oblik individualne i nacionalne štednje koja je važna kako za same građane tako i za društvo u cjelini. Nadalje, mirovine imaju bitnu funkciju u održanju solidarnosti unutar društva. U okviru mirovinskog sustava odvija se vertikalna redistribucija dohotka od bogatijih prema siromašnijim kategorijama umirovljenika. U mirovinskim se sustavima vrši i horizontalna redistribucija dohotka u prilog onim umirovljenicima koji su u posebnoj životnoj situaciji, imaju dodatne troškove pa su im stoga potrebna veća sredstva za život (npr. umirovljenici s ovisnim članovima svoje obitelji ili oni sa brojnim obiteljima). Opseg redistribucije ovisi o načelima na kojima je mirovinski sustav utemeljen. Tako, primjerice, u zemljama liberalne orijentacije, kao što je SAD, naglasak je na privatnim mirovinama koje ovise o sumi individualnih doprinosa osiguranika, pa je znatno manja preraspodjela dohotka u korist siromašnijih kategorija umirovljenika.³

U zemljama koje u okviru javnih mirovinskih sustava održavaju visoku razinu socijalne solidarnosti preraspodjela je veća te tako ublažavaju socijalne umirovljeničke nejednakosti. Ukratko, mirovinski je sustav civilizacijsko dostignuće bez kojeg je nemoguće funkcioniranje modernog društva. Značenje je mirovinskog sustava u tome što on bitno utječe na ekonomsku sudbinu većine ljudi. Za mirovine se iz nacionalnog dohotka izdvajaju ogromna sredstva, a mirovinski fondovi u mnogim zemljama raspolažu s velikim kapitalom. U europskim društvima, zbog intenzivnog demografskog starenja, umirovljenici čine brojnu kategoriju stanovnika, stoga su oni važan dio glasačkog tijela za čije se glasove na izborima nadmeću političke stranke. O prisutnosti umirovljenika na *političkom tržištu* svjedoče novoformirane stranke umirovljenika koje na izborima postižu zapažene rezultate i sudjeluju u raznim koalicijama. Općenito uzevši, mirovinskim sustavima u suvremenom društvu poklanja se izuzetna pažnja, stoga su oni česti predmet političkih nadmetanja, a isto tako stručnih i znanstvenih rasprava.

³ ibidem, str. 164

3. POVIJEST HRVATSKOG MIROVINSKOG SUSTAVA

U tradicionalnom društvu skrb o starima i nemoćnima, kao i o djeci, ostvaruje se unutar obitelji, odnosno srodničke skupine. U predindustrijsko doba u našim krajevima, posebno u nekadašnjoj Vojnoj krajini, skrbničku funkciju nad starima i nemoćnima obavljale su kućne zadruge. Zadruge su imale velik broj članova te visoko razvijenu solidarističku svijest. Takva situacija prisutna je u mnogim nerazvijenim zemljama. Prema podacima Svjetske banke, u svijetu se krajem prošlog stoljeća u obiteljima, odnosno srodničkim skupinama zabrinjavalo oko 70 % svih starih ljudi.⁴

Riječ je o neformalnom zbrinjavanju starih i nemoćnih ljudi. S druge strane, u razvijenim dijelovima svijeta razvijeni su mirovinski sustavi kao formalni oblik zbrinjavanja starih ljudi i drugih uzdržavanih osoba. Primjera radi, u sedam razvijenih zemalja svijeta samo je 23 % ljudi starijih od 65 godina početkom devedesetih godina prošlog stoljeća živjelo zajedno sa svojom djecom.⁵ Izdvajanje starih ljudi posljedica je procesa individualizacije, odnosno disolucije obitelji koji je znatno uznapredovao u razvijenom dijelu svijeta.

3.1. Počeci mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj

Prvo mirovinsko osiguranje bilo je utemeljeno na doprinosima radnika i poslodavaca, mirovinskim fondovima i tripartitnom upravljanju, uvedeno u Njemačkoj 1889. u okviru tzv. bismarckovskih reformi. Socijalno se zakonodavstvo iz Njemačke proširilo na druge, prije svega kontinentalne, europske zemlje, pa je krajem 19. i početkom 20. stoljeća preko Austrije, u početnim svojim oblicima, dospjelo u hrvatska područja. U nordijskim zemljama, prvo u Danskoj 1891., a potom u Švedskoj 1913., utemeljena je vrsta univerzalnog mirovinskog osiguranja koji je u početku bio namijenjen samo siromašnim starim ljudima, a zatim svim građanima.

Ono što je učvrstilo spomenuti model socijalne sigurnosti bila je britanska reforma lorda W. Beveridgea iz Drugog svjetskog rata. U nekim zemljama, primjerice SAD-u, mirovinski sustav imao je drugačiji razvojni put u kojemu je država imala znatno manju ulogu u socijalnoj sferi i redistribuciji nacionalnog dohotka, a osiguranje za starost i invalidnost uglavnom je bilo prepušteno pojedincima i njihovih obitelji. Prve mirovine u našim krajevima

⁴ Puljiz, Vlado et. al. Socijalna politika: povijest, sustavi, pojmovnik. Zagreb: Pravni fakultet, 2005., str. 173.

⁵ ibidem, str. 173

dodjeljivane su pojedinim kategorijama državnih službenika ili pak vojnika, odnosno članovima njihovih obitelji. Tako Nikola Škrlec Lomnički, najviši državni dužnosnik u službi carice Marije Terezije u drugoj polovini 18. stoljeća u hrvatskim krajevima, u svom „*Projectumu legumu*“ spominje tzv. „*udovičke blagajne*“ iz kojih se trebaju plaćati mirovine siromašnim udovicama nižih državnih službenika.⁶ U svom djelu Škrlec objašnjava kako su udovice plemića, koji su obavljali javnu službu, plemenitog roda te posjeduju feudalne posjede i povlastice. Iz tog razloga nije im potrebna državna potpora i ne bi trebale primati mirovinu.

Godine 1870. u Narodnim novinama objavljen je zakonski članak „*U pogledu mirovinah organah središnje vlade faktično existavše od god. 1849. do god. 1867. ...*“ kojim je uređeno mirovinsko osiguranje državnih službenika i podvornika kao i članova njihovih obitelji. Također vrijedi podsjetiti da je dva desetljeća prije toga, 1850., utemeljena „*Zaklada Jelačić-Bana*“ s ciljem da bude „...na potpori vojnikah, koji su u godinama obnemogli i siromašnih obitelji onih vojnikah koji su istih godina pred neprijateljem pali ili usljed ratne službe umrli a rodom su iz kraljevinah: Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, iz srbske Vojvodine i iz vojničke krajine“.⁷

Poticaj za nastanak mirovinskog osiguranja bilo je osnivanje udruga uzajamne pomoći, tzv. „*bratinskih blagajni*“. Bratinske blagajne prvi su organizirali rudari. Nije teško zaključiti razlog jer upravo je ta profesija izložena najvećim pogibeljima. Takav oblik zajedničkih udruga u europskim su zemljama prethodile nastanku mirovinskog i invalidskog kao i drugih oblika socijalnog osiguranja. U Hrvatskoj prva takva rudarska bratinska blagajna osnovana je 1833. u Rudama kod Samobora. Kod Drniša, u Dalmaciji 1880. utemeljena je pak bratinska blagajna u rudniku Monte Promina. I u drugim mjestima Hrvatske, osnivane su rudarske bratinske blagajne, a njihovo osnivanje potaknuo je austrijski rudarski zakon iz 1854. Zakon je vlasnike rudnika obvezao na osiguranje rudara od nesreće na poslu i u vrijeme starosti. Njime je bilo propisano da trećinu doprinosa u bratinske blagajne uplaćuju poslodavci, a dvije trećine radnici. Radilo se, dakle, o tzv. patronskom zajedništvu u kojem su, pored radnika, sudjelovali poslodavci koji su putem bratinskih blagajni ne samo pomagali fondove

⁶ Puljiz, V.: *Hrvatski mirovinski sustav : korijeni, evolucija i perspektive*, Rev. soc. polit., god. 14, br. 2, Zagreb, 2007., str. 165

⁷ ibidem, str. 166

radničke solidarnosti, nego su i utjecali na ponašanje svojih radnika.⁸ Bratinske su blagajne potom osnivali željeznički, građevinski i tipografski radnici.

Hrvatske banke, prvenstveno one sa sjedištem u Zagrebu, prije Prvog svjetskog rata također su organizirale vlastite zaklade iz kojih su svojim namještenicima osiguravale mirovine. Takva su socijalna davanja imala različite nazive. Tako su u biti mirovinama nazivana davanja koja su ostvarivali javni i državni službenici, a »rente i potpore« dobivali su drugi službenici. Za slučaj invalidnosti uslijed nesreće na poslu, davale su se rente. U slučaju starosti i iznemoglosti isplaćivane su potpore. Tijekom Prvog svjetskog rata zbog velike inflacije, a potom i zbog propasti Austro-Ugarske Monarhije, mirovinski su fondovi osiguranja radnika i službenika uglavnom propali.

3.2. Mirovinsko osiguranje između dva svjetska rata

Nakon uvođenja diktature kralja Aleksandra 1929. nazvane Jugoslavijom, stvaranjem Države Srba, Hrvata i Slovenaca, nastaje novo doba u razvoju hrvatskog mirovinskog osiguranja. Kao važna ističe se godina 1922. kada je donesen Zakon o osiguranju radnika (ZOR) kojim je uvedeno jedinstveno općeobavezno socijalno osiguranje radnika. Zakon je bio smatran jednim od najnaprednijih propisa te vrste u Europi.⁹ U taj su zakon bila ugrađena bismarckovska načela socijalnog osiguranja – doprinosi radnika i poslodavaca, fondovi i tripartitno upravljanje. Njime je propisano jedinstveno obvezno osiguranje radnika od glavnih socijalnih rizika kao što su starost, bolest i nesreća na poslu izuzev rizika nezaposlenosti. Na području cijele države proklamirano je obvezno mirovinsko osiguranje radnika kojim su bili pokriveni rizici invalidnosti, starosti i smrti. Predviđeno je da se mirovinski fondovi financiraju doprinosima radnika i poslodavaca. Osiguranje od nesreće na poslu svojim doprinosima iz dohotka trebali su financirati pak sami poslodavci, kako je to uistinu i bilo propisano u prvom bismarckovskom zakonu.

Zbog provedbe Zakona o socijalnom osiguranju u Zagrebu je osnovan Središnji ured za osiguranje radnika. Upravljačka tijela Središnjeg ureda sastavljena su na paritetnoj osnovi od predstavnika radnika i poslodavaca. Mirovinsko se osiguranje financiralo doprinosima, a plaćali su ih poslodavci i radnici. Taj iznos bio je od 3 % na osiguranu osnovicu.

⁸ *ibid.*, str. 167

⁹ Vukorepa, Ivana. Mirovinski sustavi: kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti. Zagreb: Pravni fakultet, 2012. , str. 67

Primjenjivalo se načelo kapitalizacije. Dobna granica za starosnu mirovinu bila je 70 godina. Zatim drugi uvjet za stjecanje mirovine bila je nesposobnost za ostvarivanje trećine zarade zdravih osoba istog statusa. Predviđeno je da nadzor nad provođenjem zakona obavlja ministar socijalne politike. Iz tog razloga pri Središnjem uredu socijalnog osiguranja ustanovljena je funkcija povjerenika ministra financija. Zakon o socijalnom osiguranju iz 1922. u svoje je vrijeme bio relativno napredan, no zbog teških gospodarskih prilika, koje su vladale u tadašnjoj državi te zbog nesposobnosti vlasti da uspostavi funkcionalan sustav financiranja i upravljanja mirovinskim fondovima, zakon nije proveden sve do 1937., kada je, nakon pritiska sindikalnih organizacija te Središnjeg ureda socijalnog osiguranja u Zagrebu, započela njegova primjena. Neki autori to pak obrazlažu masovnim suprotstavljanjem poslodavaca obvezi uplate doprinosa pod izgovorom gospodarskog sloma.¹⁰ Osim mirovinskog osiguranja radnika, također se uspostavlja mirovinsko osiguranje službenika. Ono se kao obvezno osiguranje primjenjivalo u Dalmaciji koja je prije Prvog svjetskog rata pripadala austrijskom dijelu dvojne monarhije, a središnja institucija upravljanja bio je Penzioni zavod za službenike sa sjedištem u Ljubljani. Zakonodavstvo o mirovinskom osiguranju službenika oslanjalo se na austrijsku pravnu tradiciju. Mirovinsko osiguranje službenika je u godini 1933. prošireno na područje cijele Jugoslavije, ali je bilo ostavljeno slobodnom izboru. Penzioni zavod za službenike u Ljubljani ostao je središnja institucija. Mirovinsko osiguranje rudara, oslonjeno na tradiciju rudarskih bratinskih blagajni, provodilo se odvojeno.

Također, postojalo je još nekoliko profesionalnih oblika mirovinskog osiguranja, namijenjenih pojedinim kategorijama zaposlenika, kao što su banovinski činovnici, radnici zaposleni u prometu, zaposleni kod vojske, općinski službenici, novinari, trgovci, obrtnici i drugi. Tijekom Drugog svjetskog rata nastavljena je provedba zakona o mirovinskom osiguranju radnika. U tzv. Nezavisnoj Državi Hrvatskoj usvojen je Zakon o osiguranju radnika koji je u stvari bio adaptirani zakon iz 1922. Bivši Središnji ured za osiguranja radnika pretvoren je u Središnjicu osiguranja radnika u Zagrebu. Organizacija mirovinskog osiguranja nije doživjela neke značajnije promjene. U svibnju 1941. godine zaključen je prvi međunarodni ugovor o socijalnom osiguranju s Njemačkom s ciljem zaštite tamo zaposlenih hrvatskih radnika.¹¹

¹⁰ Lakičević, Dušan. Uvod u socijalnu politiku, op. cit., str. 359

¹¹ Puljiz, V. : *Hrvatski mirovinski sustav : korijeni, evolucija i perspektive*, Rev. soc. polit., god. 14, br. 2, Zagreb, 2007., str. 168

Usljed ratnih okolnosti zakoni o socijalnom osiguranju bili su slabo primjenjivani, pa im je domet, u prostoru i vremenu, bio ograničen. Može se zaključiti da je osnovno obilježje mirovinskog osiguranja u razdoblju između dva svjetska rata bila njegova podijeljenost, u pogledu uvjeta za ostvarivanje pojedinih davanja u pogledu nastanka pojedinog slučaja invalidnosti, starosti i smrti, no i u pogledu obuhvata pojedinih skupina osiguranika i, konačno, načina financiranja osiguranja pojedine skupine osiguranika. Nadalje, postojao je veliki raskorak između normativne razine mirovinskog osiguranja te njegove praktične primjene. Velike su razlike bile u razvijenosti i pravnim tradicijama pojedinih dijelova tadašnje države, tako da su se one odrazile na regulaciju i praksu socijalnog osiguranja. Isto tako valja napomenuti da je Jugoslavija, a i Hrvatska kao njena sastavnica, između dva svjetska rata bila pretežno seljačka zemlja s malim brojem zaposlenih u industriji pa je problem socijalnog osiguranja radnika bio na periferiji interesa vladajućih elita. Tako se činilo da je od mirovinskog osiguranja radnika bio važniji problem seljačkih dugova.

3.3. Mirovinsko osiguranje u razdoblju od 1945. do 1990.

U Hrvatskoj, nakon Drugog svjetskog rata, mirovinski se sustav razvijao vrlo dinamično. Godine 1946. donesen je Zakon o socijalnom osiguranju radnika, namještenika i službenika. Zakon je stupio na snagu početkom 1947. Državni zavod za socijalno osiguranje, u čijoj je nadležnosti bilo mirovinsko osiguranje, dospijeva pod neposrednu državnu kontrolu u djelokrugu saveznog ministra rada. Zaposlenici plaćaju doprinose koji se slijevaju u državni proračun, iz kojeg se pak financiraju mirovine kao i druga socijalna davanja. Na djelu je posvemašnja centralizacija i etatizacija prikupljanja i raspodjele sredstava za socijalne namjene. Broj je umirovljenika neposredno nakon rata bio neznatan, godine 1946. ukupno ih je 10 104 (među njima najviše invalidskih), da bi se u 1950. povećao na 67 771. Točnije, to znači da je na oko devet zaposlenih osiguranika bio jedan umirovljenik.¹²

Postupna decentralizacija kao i uvođenje samoupravnih elemenata u upravljanje mirovinskom osiguranju i fondovima započinje u pedesetim godinama. Primjerice 1952., u republikama se formiraju zavodi za socijalno osiguranje. Njima upravljaju skupštine i samoupravna tijela koje čine predstavnici zaposlenika i uprava poduzeća. Mirovine se financiraju doprinosima zaposlenih, a država subvencionira pojedine kategorije osiguranika,

¹² Puljiz, V. : *Hrvatski mirovinski sustav : korijeni, evolucija i perspektive*, Rev. soc. polit., god. 14, br. 2, Zagreb, 2007., str. 168

kao što su sudionici NOB-a, pripadnici vojske i policije. U razdoblju do 1957. sredstva za financiranje mirovina i visina doprinosa određuju se Saveznim društvenim planom. Do odvajanja zdravstvenog osiguranja u zasebnu granu socijalnog osiguranja, došlo je 1954. što je bilo važno za daljnji razvoj mirovinskog osiguranja. Također, na temelju zakona iz 1962. dolazi do određenih promjena u organizaciji i financiranju mirovinskog osiguranja. Zajednice socijalnog osiguranja osnivaju se kao samoupravne organizacije na razini općina, republika i federacije. Stvaraju se zavodi za mirovinsko osiguranje te fondovi mirovinskog i invalidskog osiguranja. Važna novina u mirovinski sustav unesena je 1964. kad je definirana zakonska mogućnost dobrovoljnog mirovinskog osiguranja onih kategorija građana koje do tada nisu bile obuhvaćene obveznim mirovinskim osiguranjem zaposlenih u socijalističkom sektoru.¹³ Mirovinski sustav toga doba, premda se i dalje najvećim dijelom financira iz doprinosa na neto plaće radnika, napušta plaću kao dotadašnji osnovni element određivanja mirovine, pa se težište prebacuje na stručnu spremu i radni staž.¹⁴

Nadalje, godine 1969. formira se „Zajednica invalidsko-mirovinskog osiguranja samostalnih zanatlija, ugostitelja i prijevoznika“. Mirovine se financiraju doprinosima osiguranika, a država pomaže financiranjem.

Dolazimo do zaključka kako dolazi do zaokreta prema samoupravljanju kao alternativni demokraciji. Godine 1980. utemeljeno je mirovinsko osiguranje individualnih poljoprivrednika kojim upravlja „Samoupravna interesna zajednica mirovinskog i invalidskog osiguranja poljoprivrednika“. Poljoprivrednici doprinose plaćaju na osnovi katastarskog prihoda i ostalih prihoda dok država sufinancira mirovine pojedinih kategorija umirovljenika. Usvajanje Ustava iz 1974. te Zakona o udruženom radu iz 1976. vodi do daljnje decentralizacije socijalnog i sustava mirovinskog osiguranja. Dakle, postoje mnoge promjene koje se tiču prava umirovljenika u socijalističkom razdoblju, a koje se odnose na način financiranja, obračun mirovina, mirovinski staž potreban za ostvarenje mirovinskih prava i slično. Ovdje ih ne treba sve iznositi budući da to nije tema ovoga rada. Mirovinsko je osiguranje već sedamdesetih godina bilo uvedeno i provodilo se po uzoru na mirovinsko osiguranje u europskim državama. Dok su, primjerice, socijalističke države Istočne Europe imale nerazvijene mirovinske sustave, koji su funkcionirali kao dio državne administracije.

¹³ ibid., str. 168

¹⁴ Prema HZMO 2002. Osamdeset godina mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2002., str. 24-27, 28, 41

Tako su kasniji pad Berlinskog zida i ulazak u tranziciju iz socijalističkog u sustav liberalne demokracije i tržišnog gospodarstva dočekale pretežito nespremne.

Tablica 1 - Broj osiguranika i umirovljenika u razdoblju od 1950. do 1990.

Godina	Broj osiguranika	Broj umirovljenika	Omjer
1950.	593 102	67 771	8,75 : 1
1955.	689 212	123 627	5,57 : 1
1960.	912 290	176 978	5,15 : 1
1965.	1 079 111	251 304	4,29 : 1
1970.	1 116 088	340 134	3,42 : 1
1975.	1 287 396	377 565	3,40 : 1
1980.	1 518 049	438 133	3,46 : 1
1985.	1 658 960	507 551	3,26 : 1
1990.	1 682 971	594 339	2,83 : 1

IZVOR : Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje i njegovi pravni prednici; godišnji izvještaji. Citirano prema HZMO (2002 : 207-208)

Logično je da je u poslijeratnim godinama broj zaposlenih (osiguranika) i umirovljenika bio malen, ali tijekom 50-ih i 60-ih godina 20. st. brojčani je odnos ovih dviju kategorija, kao što se može vidjeti, bio povoljan. Omjer osiguranika i umirovljenika pogoršao se u sedamdesetim te osamdesetim godinama. Uspostavom hrvatske državne neovisnosti 283 osiguranika svojim su doprinosima financirali mirovine 100 umirovljenika. U europskim razmjerima to je bio relativno nepovoljan omjer. Podatke o kretanju broja osiguranika i umirovljenika dopunjuju pokazatelji o visini plaća i mirovina te udjelu prosječnih mirovina u prosječnim plaćama radnika.¹⁵ U Hrvatskoj je do kraja sedamdesetih godina bilo više invalidskih nego starosnih mirovina. Broj starosnih pak u 1980. nadmašuje broj invalidskih umirovljenika. Godine 1953. invalidske mirovine bile su veće od starosnih, što se može objasniti posljedicama Drugog svjetskog rata.

¹⁵ Puljiz, V.: *Hrvatski mirovinski sustav : korijeni, evolucija i perspektive*, Rev. soc. polit., god. 14, br. 2, Zagreb, 2007., str. 169

Tablica 2 - Prosječne plaće radnika, prosječne mirovine, udjel prosječne mirovine u prosječnoj plaći u razdoblju od 1953. do 1990.

Godina	Prosječna plaća	Prosječna mirovina	Udio mirovine u %
1953.	117,15	77,73	66,4
1960.	225,26	136,85	60,8
1965.	197,20	120,86	61,3
1970.	367,20	202,46	55,1
1975.	465,43	254,77	54,7
1980.	580,46	346,27	59,7
1985.	457,92	253,53	53,4
1990.	683,71	514,74	75,3

IZVOR : Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje i njegovi pravni prednici; godišnji izvještaji. Citirano prema HZMO (2002 : 213-214)

Udio prosječne mirovine u prosječnoj plaći relativno je nizak u drugoj polovici pedesetih, u šezdesetim, sedamdesetim te početkom osamdesetih godina. Najniži je udjel prosječne mirovine u prosječnoj plaći zabilježen 1964. te iznosi - 47,0 %, a godina 1965. jedina je godina u razdoblju 1961. – 1982. u kojoj je taj udjel premašio 60 %, da bi u drugoj polovini osamdesetih rastao te najvišu razinu dosegao 1987. kad je iznosio 78,4 %.¹⁶

Ukupni javni izdaci za mirovinski sustav 1953. iznosili su 116 milijuna i 316 tisuća njemačkih maraka, nadalje, godine 1960. 380 milijuna i 139 tisuća DEM, zatim 1970. 1 milijardu 26 milijuna i 134 tisuće DEM, dok su 1980. izdaci porasli na 2 milijarde 387 milijuna i 250 tisuća DEM, da bi 1990. dosegli 5 milijardi 366 milijuna i 886 tisuća DEM.¹⁷ Iz svega spomenutog mogu se izvući neki zaključci u vezi s mirovinskim osiguranjem Hrvatske u razdoblju 1945. – 1990. Prvenstveno, nakon rata mirovinsko je osiguranje trebalo ponovno izgraditi i omogućiti njegov daljnji razvoj. U tadašnje vrijeme mirovinskim sustavom dominira centralna državna vlast. Sudionici i žrtve rata ostvaruju prava u mirovinskom sustavu, što se može vidjeti po velikom broju invalidskih i obiteljskih mirovina u njihovom ukupnom broju. Nadalje, u pedesetim i šezdesetim godinama mirovinski se sustav postupno decentralizira. Moglo bi se reći da funkcioniranje postaje više autonomno. Način upravljanja fondovima i financiranja mirovina koji se temelji na doprinosima, u Hrvatskoj je bio bliži zapadnim mirovinskim modelima. Zatim treće, sustav se mirovinskog osiguranja odnosio samo na radnike te žrtve, a i sudionike rata. Dva socijalna sloja; seljaštvo i obrtništvo (u vladajućoj ideologiji tretirana kao ostatak klasnog društva) ostala su izvan mirovinskog

¹⁶ ibid., str. 170

¹⁷ ibid., str. 170

osiguranja. Bilo je to u skladu sa socijalističkom doktrinom o dominantnoj ulozi radničke klase te socijalističkoj društvenoj transformaciji. Šezdesetih godina u mirovinski su sustav uključeni samostalni zanatlije, ugostitelji i prijevoznici koji nisu bili obuhvaćeni obveznim sustavom, kojim upravlja posebno formirana Zajednica invalidsko-mirovinskog osiguranja. Godine 1980. uvedeno je mirovinsko osiguranje individualnih poljoprivrednika.¹⁸

Upravo su na taj način nastala dva nova sustava mirovinskoga osiguranja. Od radničkog osiguranja razlikovali su se po visini i načinu plaćanja doprinosa. Također, iznos mirovina bio je znatno niži od iznosa koji su ostvarivali osiguranici radničkog osiguranja. Četvrto, bilo ga je dosta lako uspostaviti s obzirom na to da se radilo o mirovinskom sustavu tekuće raspodjele. Broj umirovljenika nije bio velik, a s druge strane, broj osiguranika svake se godine sve više povećavao. Ipak, mirovinski sustav razvijao se pa je i broj se umirovljenika bio sve veći. Pred kraj socijalističkog razdoblja, osamdesetih godina, došlo je do pogoršanja omjera umirovljenika i osiguranika. Gospodarska i financijska kriza u zemlji te smanjena mogućnost zapošljavanja dovela je do financijske krize mirovinskog sustava. Tu se, naime, opet javlja paradoks. Upravo u tom razdoblju, koje je obilježila velika gospodarska recesija, mirovine su dosegle najveću razinu u odnosu na plaće zaposlenika. Moglo bi se zaključiti kako je to bila svojevrsna nepravilnost u razvoju sustava, koja je zapravo najavljivala početak mirovinske krize, koja će snažno zaživjeti u devedesetim godinama obilježenim ratom.

3.4. Mirovinski sustav nakon Domovinskog rata

U prosincu 1990. usvojen je Ustav Republike Hrvatske u kojem je mirovinsko osiguranje zajamčeno kao pravo zaposlenih kao i članova njihovih obitelji na socijalno osiguranje i socijalnu sigurnost. Nakon toga došlo je i do izmjene Zakona o mirovinskom i invalidskom osiguranju te Zakona o mirovinskom i invalidskom osiguranju individualnih poljoprivrednika. Republički fondovi za mirovinsko osiguranje zamijenili su samoupravne interesne zajednice. Nakon stjecanja neovisnosti nije bilo nekih novosti u mirovinskim zakonima već su na snazi bile odredbe ranijih zakona i propisa.

Kao što je već ranije spomenuto, razdoblje nakon Drugog svjetskog obilježava mirovinski sustav međugeneracijske solidarnosti. Mirovine aktualnih umirovljenika financiraju se doprinosima koje plaćaju aktivni osiguranici, tj. njihova poduzeća i druge pravne osobe. U

¹⁸ Vukorepa, Ivana. Mirovinski sustavi: kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti. Zagreb: Pravni fakultet, 2012., str. 88.

odnosu na zapadne zemlje, Hrvatska nije razvila privatno niti strukovno mirovinsko osiguranje kakvo je bilo i kakvo je u začecima u nas postojalo prije Drugog svjetskog rata. Valja napomenuti da je pred kraj socijalističkog razdoblja utemeljeno prvo kapitalizacijom financirano dobrovoljno „Royal mirovinsko osiguranje“.¹⁹ Što se tiče privatizacije hrvatskih državnih poduzeća u devedesetim godinama, mirovinski je sustav sudjelovao kroz prijenos dionica i udjela u vlasništvu 1 365 trgovačkih društava u mirovinske fondove. Nominalna vrijednost prenesenih sredstava dosegla je 4,2 milijarde njemačkih maraka. Vrijednost portfelja prenesenog mirovinskim fondovima u narednim je godinama nominalno pala na 2,02 milijarde njemačkih maraka što su zapravo odredile tadašnje nepovoljne prilike, nesređenost portfelja, veliki broj stečajeva poduzeća, a naposljetku i loše upravljanje dobivenim sredstvima. Iz tog razloga nije predstavljala značajniju vrijednost u ukupnim sredstvima koja su bili namijenjenim mirovinama.²⁰

¹⁹ Puljiz, V.: *Hrvatski mirovinski sustav : korijeni, evolucija i perspektive*, Rev. soc. polit., god. 14, br. 2, Zagreb, 2007., str. 172

²⁰ *ibid.*, str. 172

4. TEMELJNI POKAZATELJI HRVATSKOG MIROVINSKOG SUSTAVA

Iskustvo rata, krize i tranzicije bitno je pogoršalo stanje mirovinskog sustava u Hrvatskoj. Ukupna ratna šteta iznosila je 65 milijardi 330 milijuna i 635 tisuća DEM. (prema službenim procjenama Vlade Republike Hrvatske). Sve je to opet utjecalo na nepovoljan odnos osiguranika i umirovljenika. Broj umirovljenika znatno se povećao dok se broj zaposlenih smanjio. Hrvatski je mirovinski sustav nakon Domovinskog rata preuzeo plaćanje mirovina osobama koje su mirovinska prava stekle u drugim republikama bivše države, članovima bivše JNA te bivšim političkim zatvorenicima. Dok je krajem 1980. na četiri osiguranika dolazio jedan umirovljenik, danas na približno četiri zaposlena dolaze tri umirovljenika, što predstavlja veliki problem za ukupni gospodarski i demografski sustav u Republici Hrvatskoj.

4.1. Broj i struktura osiguranika

Godine 1990. ukupan broj osiguranika dosegao je 1 968 737. Zatim u prvoj godini poslije rata, točnije 1996., broj osiguranika pao je za gotovo 500 000, tj. na 1 478 975. Ukupan broj umirovljenika porastao je za više od 230 tisuća odnosno sa 655 788 na 888 738.²¹ Dakle, omjer broja osiguranika i umirovljenika smanjio se na 1,66 : 1 u 1996. U narednim godinama omjer se sve više pogoršavao. Prema podacima za kolovoz 2006., omjer je bio 1,43 : 1,00. Broj osiguranika iznosio je 1 560 470, a umirovljenika 1 090 914.²² Razdoblje rata obilježava velika nezaposlenost, pa time automatski i manji broj osiguranika. Građani pak spas od krize traže u mirovinskom sustavu i to najviše u invalidskim i prijevremenim starosnim mirovinama.

Tako je u 1989. bilo 20 430 korisnika prijevremenih starosnih mirovina, a 1991. ukupan broj bio je 51 027 korisnika.²³ Moglo bi se zaključiti da je cilj te operacije bio pomoć građanima u razdoblje krize, a ona ga tim načinom nikako nije ispunila jer je mirovinski sustav bio preopterećen prekobrojnim novim korisnicima. Na kraju je to još više pogoršalo teško financijsko stanje hrvatskih mirovinskih fondova. Prvo treba razlikovati starosne, invalidske i obiteljske korisnike mirovina.

²¹ Službena internet stranica Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, dostupno na: <http://www.mirovinsko.hr/> (25.6.2016.)

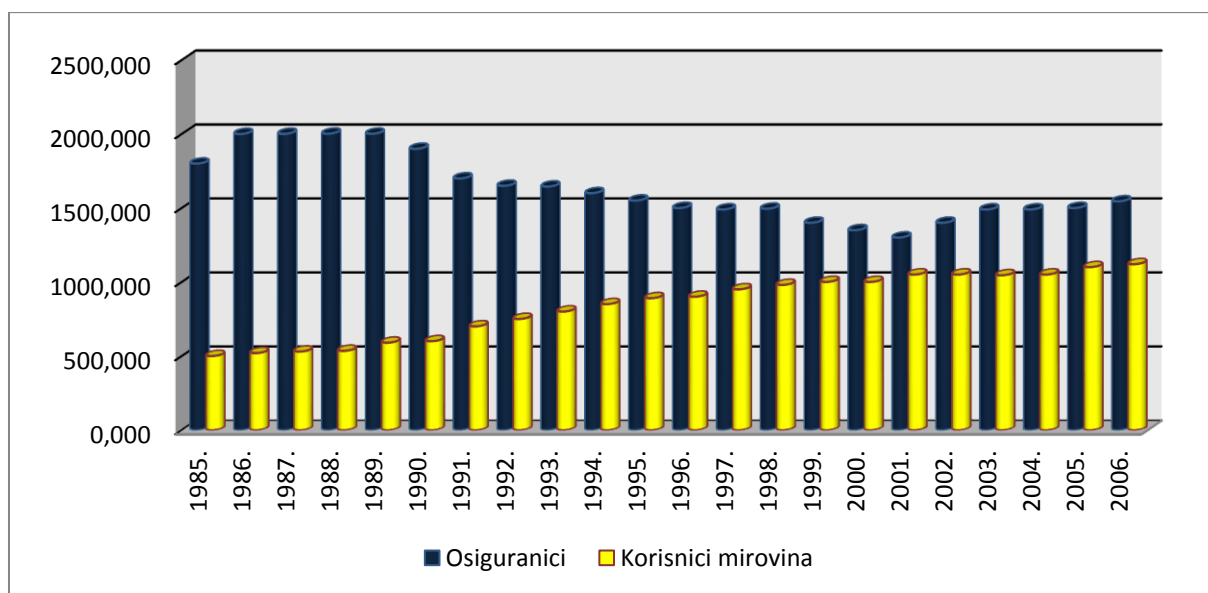
²² ibid. (25.06.2016.)

²³ Službena internet stranica Državnog zavoda za statistiku, dostupno na: www.dzss.hr (26.6.2016.)

Struktura korisnika mirovina izuzev korisnika pripadnika Hrvatske vojske i hrvatskih branitelja za lipanj 2006.:

- ukupan broj korisnika 1 034 825 ili 100,0 %
- starosnih mirovina 567 470 ili 54,8 %
- invalidskih mirovina 235 131 ili 22,7 %
- obiteljskih mirovina 232 224 ili 22,4 %.²⁴

Grafikon 1 - Kretanje broja osiguranika i umirovljenika u razdoblju od 1985. do 2006.

IZVOR : Službena internet stranica Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, [http : //www.hzmo.hr /](http://www.hzmo.hr/)

(25.06.2016.)

Zatim, druga je podjela korisnika mirovina na radničke, obrtničke te mirovine poljoprivrednika. Podaci za kategorije navedenih korisnika krajem 2005. bili su sljedeći:

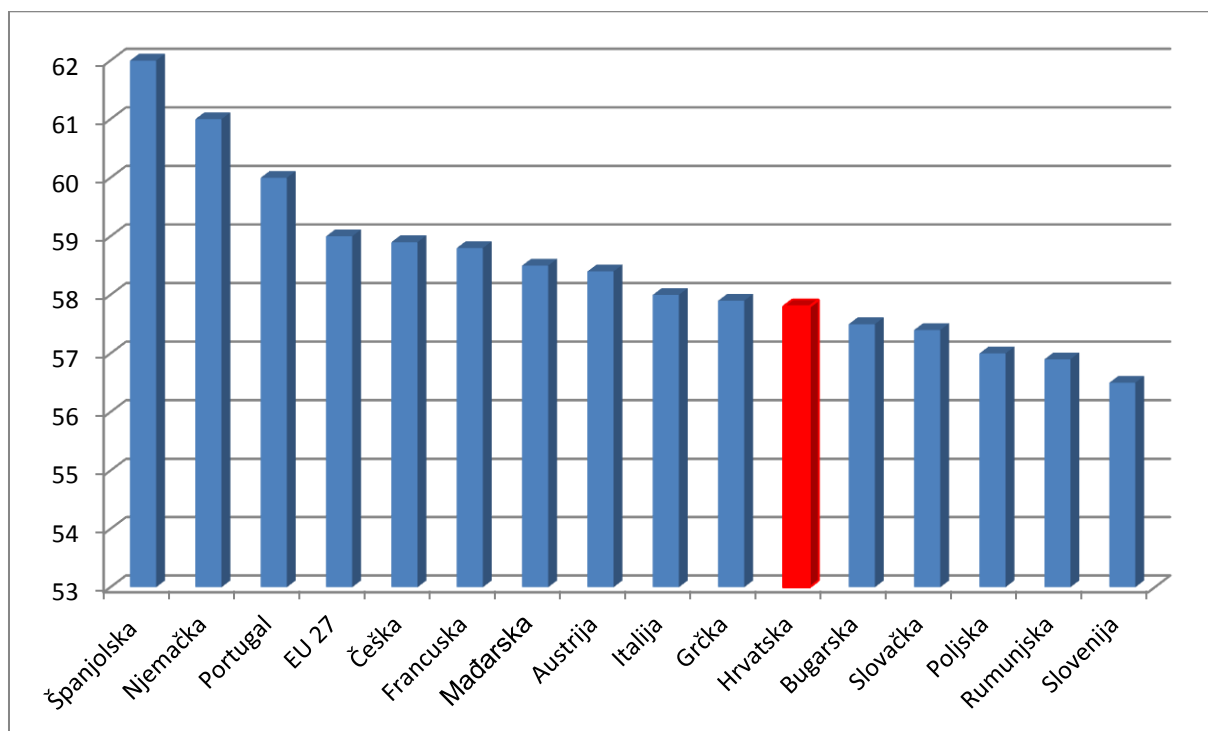
- 14 ukupan broj korisnika 1 080 571 ili 100,0 %
- radnici 973 73 ili 90,1 % obrtnici 22 528 ili 2,1 %
- poljoprivrednici 84 250 ili 7,8 %.²⁵

Za hrvatski mirovinskog sustava bila je važna kategorija mirovina koje su bile ostvarene pod povoljnijim uvjetima. Godine 2005. takvih je korisnika bilo je 16,1 % odnosno 173 775. Oni su, u većini slučajeva, imali više mirovine u odnosu na ostale kategorije umirovljenika.

²⁴ ibid. (26.6.2016.)

²⁵ ibid. (26.6.2016.)

Grafikon 2 - Prosjek godina izlaska s tržišta rada

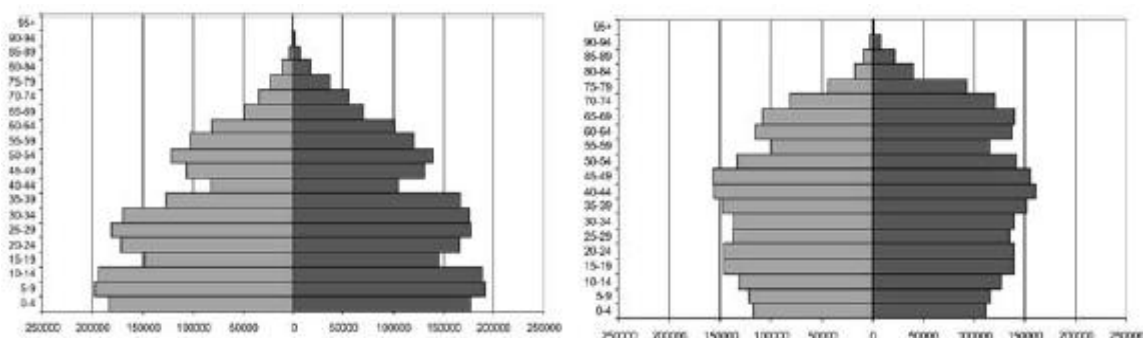
IZVOR : Eurostat, 2010.

U cjelini Hrvati razmjerno rano odlaze u mirovinu. Primjerice, u 25 članica EU ljudi izlaze sa 61,5 godina s tržišta rada. U Hrvatskoj se ta granica snizila. Zaposleni su 2004. izlazili s približno 61 godinom starosti, a kasnije je uslijedio pad te je 2006. izlazak uslijedio s 59 godina života, i zadržao se na toj razini. Nije teško zaključiti da se razmjerno dugo primaju mirovine što na kraju dovodi do financijskog stanja koje je neodrživo. U Hrvatskoj su mirovine razmjerno niske, oko 41 % prosječne plaće ipak prema podacima Mirovinskog zavoda, kad bi stvarno radili puni radni vijek mirovina bi, tzv. stopa zamjene (udio prosječne mirovine u prosječnoj plaći), iznosila 60 %. Tako se mirovinski sustav često optužuje za nešto za što nije kriv.²⁶

Uslijed velikih mirovinskih rashoda nastao je sve veći jaz između uplata i isplata, te su mirovinski doprinosi bili dovoljni tek za manje od 3/5 mirovinskih rashoda.

Grafikon 3 - Promijenjeni izgled dobne piramide 1961. i 2014.

²⁶ ibid. (27.6.2016.)

IZVOR : Službena internet stranica Državnog zavoda za statistiku, [http : //www. dzss. hr /](http://www.dzss.hr/) (26.06.2016.)

Povećani transferi iz državnog proračuna utjecali su na to da je mirovinski sustav postao jedan od najvažnijih izvora deficita proračuna. Nepovoljno se stanje može riješiti ili većim doprinosima ili razlike neprestano treba namirivati iz proračuna, na štetu drugih stavki. Ni jedno ni drugo nije poželjno. Zbog toga je Hrvatska sredinom 1990-ih započela mirovinsku reformu, o čemu će biti riječi u daljnjem tekstu rada.

Udio mirovinskih troškova u BDP-u smanjio se početkom devedesetih godina, da bi potom osjetno rastao i najveću razinu dosegao krajem devedesetih godina te početkom 21. stoljeća. Najviši je udio mirovinskih troškova bio 2001. kad je iznosio 13,87 % BDP-a.²⁷ U okviru provedbe Stabilizacijskog programa iz 1993. svojim uredbama, Vlada je ograničila mjesečnu masu sredstava namijenjenih za isplatu mirovina. Mirovine se tako nisu usklađivale prema plaćama zaposlenih, kako je to bilo predviđeno zakonom. U narednim godinama mirovine su zaostale za razinom koja je bila propisanom zakonom. Prema umirovljenicima je nastao dug koji je postao predmet spora umirovljenika i Vlade. Od Udruge umirovljenika podnijeta je ustavna tužba pa je tako Ustavni sud 12. svibnja 1998. ukinuo odredbe Zakona o usklađivanju mirovina i drugih novčanih primanja iz mirovinskog i invalidskog osiguranja te upravljanja fondovima koje se odnose na usklađivanje mirovina.

Dakle, tom odlukom u razdoblju od 1993. do 1998. negirana je pravna osnovanost usklađivanja mirovina. Država je obvezana da vrati dug koji je nastao prema umirovljenicima. Vlada je određenim mjerama povećanja mirovina uspjela podmiriti tek dio duga. Za naknadnu isplatu preostao je njegov znatan dio čiji je povrat uređen zakonom iz 2005.

²⁷ Puljiz, V.: *Hrvatski mirovinski sustav : korijeni, evolucija i perspektive*, Rev. soc. polit., god. 14, br. 2, Zagreb, 2007., str. 175

4.2. Relativna visina mirovina

Treći način koji pokazuje stanje u mirovinskom sustavu je udio prosječne mirovine u prosječnoj plaći. Radi se o takozvanoj zamjenskoj stopi koja može biti bruto ili neto, ovisno o tome radi li se o mirovinama prije ili nakon njihova oporezivanja. Godine 1987. udio stope u prosječnoj plaći bila je danas teško zamislivih 78 % . Narednih godina, počevši od 1991., zamjenska mirovinska stopa postupno opada. Posljednjih se godina kretala između 40 i 42 % prosječne neto plaće. U ožujku 2006. prosječna je mirovina u Hrvatskoj iznosila 1 868,3 kuna. Starosna mirovina iznosila je 2 059,62 kune, invalidska 1 656,77 kuna, a obiteljska 1 613,5 kuna. No, moguće je da i zamjenska stopa pokaže drugačije rezultate. U razdoblju 2000. – 2003. godine ona bi pokazivala nešto veći postotak. To bi se dogodilo ako bi se u mirovinu uključio tadašnji dodatak od 100 kuna plus 6 %, koji su od travnja 2004. postali sastavni dio mirovinskih primanja. Povećanje se odnosi na mirovinu isplaćenu u lipnju 1998. U međunarodnim statistikama to je česti slučaj dok se kod nas vrlo rijetko koriste pokazatelji o individualnoj zamjenskoj stopi.²⁸

Individualizirana zamjenska stopa, dakle, pokazuje udio prosječne mirovine u prosječnoj plaći pojedinog korisnika ostvaren tijekom punog radnog vijeka te se tako mogu dobiti drugačiji pokazatelji. Neto zamjenska stopa za prosječne mirovine muškaraca, koji su ostvarili puni radni staž u Hrvatskoj, iznosi 62 %. Odnosno, hrvatski osiguranik koji radi 40 godina, a ide u mirovinu sa 65 godina, mogao bi ostvariti mirovinu koja bi bila nešto ispod dvije trećine prosječne plaće koju je dobivao dok je bio zaposlen.²⁹

Veliki broj malih mirovina u Hrvatskoj ostvareno je na osnovi kraćeg radnog staža. Zatim, dosta je visok udio invalidskih i obiteljskih mirovina koje su niže od prosjeka. A opet, mnogo je mirovina ostvareno i pod povoljnijim uvjetima. Prosječni iznos mirovina, pak, smanjuju mirovine obrtnika i poljoprivrednika, kao i mirovine ostvarene primjenom međudržavnih ugovora o socijalnom osiguranju.

U posljednjih pet godina u Hrvatskoj naglasak je stavljen na pitanje novih mirovina. Radi se o mirovinama koje su ostvarene nakon 1999. kad je na snagu stupilo nekoliko zakona o prvoj mirovinskoj reformi. Tada se počela primjenjivati nova formula utvrđivanja visine i načina usklađivanja mirovina. To se kasnije pokazalo kao nepovoljno za umirovljenike. U godinama koje dolaze mirovine su se smanjivale. Radi se, dakle, o smanjenju u odnosu na mirovine od

²⁸ ibid., str. 176

²⁹ ibid., str. 178

prije 1999. za 24,7%. U prosjeku *novi* u odnosu na stare umirovljenike imaju za oko šest mjeseci kraći mirovinski staž, a to smanjenje iznosi 21,9 %.³⁰ Što bi značilo da su posljednjih godina stečene mirovine osjetno zaostale. U tom se razdoblju povećao broj umirovljenika koji su međudržavnim ugovorima s drugim državama nastalim na području bivše Jugoslavije stekli dio mirovine u Hrvatskoj. A također povećao se broj umirovljenika poljoprivrednika koji imaju manje mirovine pa je i to na kraju utjecalo na smanjivanje prosjeka novih mirovina.

³⁰ Analiza mirovinskog sustava, Institut za javne financije, Zagreb, 2014., str. 5

5. HRVATSKE MIROVINSKE REFORME

Kao što se moglo primijetiti, javne mirovinske sustave posljednjih desetljeća prati ozbiljna kriza. Iz tog se razloga u raznim zemljama provode određene mirovinske reforme kako bi se prilagodilo promjenama. Krizu uzrokuju mnogi faktori koji se možda nisu ili ipak možda jesu mogli predvidjeti. Velik broj autora ističe demografske uzroke krize i to, u prvom redu, starije populacije. Opadanje stope nataliteta, tj. rađa se sve manje djece (starenje odozdo), a s druge strane povećava se udio starijih stanovnika (starenje odozgo) u ukupnoj populaciji što dovodi do generacijske neravnoteže. Mlađi i srednji sloj populacije mora uzdržavati sve brojnije i starije stanovništvo. U Hrvatskoj je u dobi iznad 65 godina 2001. bilo 15,9 % ukupnog stanovništva, krajem 2005. njihov se udio povećao na 16,9 %, a prema procjenama za 2050. u toj će dobnoj skupini biti 24,3 % hrvatskih stanovnika. Stopa fertiliteta u Hrvatskoj je 2005. iznosila 1,42, što je znatno ispod stope proste reprodukcije stanovništva za koju je nužna stopa fertiliteta od najmanje 2,1.³¹

Zbog povećanja prosječnog životnog vijeka sve je više starih ljudi, a sve manje mladih. Posljedica je znatno pogoršanje dobne strukture stanovništva. Vizualno rečeno, umjesto nekadašnjeg oblika piramide, ona postupno poprima oblik zlokobne urne. Pogoršani odnos između radne i umirovljeničke populacije ogleda se u tzv. indeksu ovisnosti koji je u većini europskih zemalja nepovoljan i pogoršava se. Krizu mirovinskog sustava uzrokovala je i povećana nezaposlenost te promjene u strukturi rada. Osnovna obilježja zaposlenosti izmijenila je tehnološka revolucija koja je uz koristi donijela i određeni višak radne snage. Raspala se stara gospodarska struktura pa je veliki broj ljudi ostalo bez posla. Sve je više bio prisutan povremeni rad, djelomični rad, rad na ugovor i ostali oblici neformalnog rada. Dakle sve je više bilo atipičnih, fleksibilnih oblika zaposlenosti, koji su nepogodni za financiranje fondova socijalne sigurnosti te održanje postojećeg sustava. Tome u prilog ne ide ni sve rasprostranjenija siva ekonomija, koja je uzela maha u tranziciji. Kriza je također usko povezana i s globalizacijom te liberalizacijom svjetskog tržišta kapitala. Današnja struktura zaposlenih nije povoljna za financiranje socijalne sigurnosti utemeljene na tradicionalnoj njemačkoj koncepciji mirovinskog osiguranja tzv. bismarckovskim načelima. To dovodi do smanjenog priljeva sredstava od doprinosa osiguranika te sve većeg deficita u mirovinskim fondovima. Tu se morala umiješati država svojim sufinanciranjem. Stopa doprinosa, koja se

³¹ Puljiz, V.: *Hrvatski mirovinski sustav : korijeni, evolucija i perspektive*, Rev. soc. polit., god. 14, br. 2, Zagreb, 2007., str. 179

plaća za mirovinsko osiguranje, jedna je od manjih stopa doprinosa u europskim zemljama i sada iznosi 20 %.

Globalizacija je ojačala poziciju poduzeća, a smanjila suverenitet države-nacije u gospodarskoj kao i socijalnoj sferi. Tako poduzeća mogu dopustiti vršenje pritisaka na državu da se smanje socijalni troškovi; troškovi rada, pa tako i doprinosa kojim se mirovine financiraju. Zbog toga se favoriziraju sustavi individualizacije i kapitalizacije mirovina u kojima se mirovinski teret prenosi na osiguranike.³² To su sustavi kapitalizirane individualne štednje koja može biti dobrovoljna ili obvezna. Javnim financijama ovim se načinom pokušava olakšati financijski pritisak mirovinskih fondova. One su pak pod nadzorom međunarodnih financijskih institucija, na prvom mjestu Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda. Moglo bi se zaključiti da se preispituje ravnoteža između učinkovitosti društva i socijalne sigurnosti.

Negativna demografska kretanja, pravno kaotično te krizno stanje hrvatskog mirovinskog sustava činili su mirovinsku reformu prijeko potrebnom. Priprema hrvatske mirovinske reforme počela je sredinom devedesetih godina. Svjetska banka je ta koja je u tome odigrala ključnu ulogu. Također je utjecala na mirovinske reforme u svijetu i to osobito u postsocijalističkim i latinoameričkim zemljama. Čileanski model mirovinske reforme iz 1981. godine koji je temeljen na neliberalnim idejama čikaške ekonomske škole, bio je velika inspiracija za stručnjake Svjetske banke.

5.1. Mirovinska reforma 1999. godine

Mnoge zemlje, pa tako i Hrvatska, nastoje reformirati mirovinske sustave. Tijekom 1998. i 1999. u Hrvatskoj je doneseno oko deset zakona iz područja mirovinskog osiguranja. Ciljevi reforme bili su mnogobrojni, kao sređivanje pravnog i financijskog stanja mirovinskog sustava, smanjivanje priljeva novih osiguranika, usporavanje rasta mirovinskih izdataka, jačanje individualne odgovornosti građana za socijalnu sigurnost u starosti te poticaj da štede. Zatim dugoročna stabilizacija i održanje, usklađenost mirovinskih prihoda i izdataka te smanjenje uloge države u mirovinskom osiguranju. Također, željelo se mirovinski sustav zamijeniti višedijelnim. Dio mirovinskog sustava željelo se privatizirati i financirati na drugačiji način, umjesto tekućeg, uvesti kapitalno financiranje. Dakle, konstituiranjem drugog

³² Puljiz, Vlado et. al. Socijalna politika: povijest, sustavi, pojmovnik. Zagreb: Pravni fakultet, 2005., str. 187.

i trećeg mirovinskog stupa predviđeno je dijelom preći na sustav definiranih doprinosa i kapitalizirane mirovinske štednje, što bi trebalo doprinijeti jačanju tržišta kapitala te ukupnom gospodarskom rastu. Hrvatska mirovinska reforma provedena je u dvije faze. Prva faza uključivala je malu i veliku reformu. Cilj tzv. „mini reforme“ koja je počela početkom 1999., a koja je bila usmjerena na racionalizaciju i kontrolu tekućih mirovinskih troškova, bio je mirovinski sustav učiniti održivim. No, za budućnost mirovinskog sustava presudna je „velika reforma“ tzv. parametarska mirovinska reforma. Ta je reforma definirana Zakonom o mirovinskom osiguranju iz 1998. (NN 102/98). Njome je uvedeno trodijelno mirovinsko osiguranje. Doneseno je još nekoliko zakona kojima se reguliraju promjene u mirovinskom sustavu. Usvojeni su i Zakon o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima (NN 49/99) i Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima i isplati mirovine na temelju individualne kapitalizirane štednje (NN 106/99), kojima se na bitno drukčiji način uređuje mirovinsko osiguranje. Navest ćemo najvažnije mjere koje su u parametarskoj reformi uvedene u hrvatski mirovinski sustav.

Nadalje, neke od najvažnijih mjera reforme uključuju produljenje zakonske dobi za odlazak u mirovinu. Tako da se od 1999. svake godine za šest mjeseci podiže dob odlaska u mirovinu. Na kraju desetogodišnjeg razdoblja, godine 2008., muškarci će odlaziti u mirovinu umjesto ranijih 60, sa 65, a žene umjesto 55, sa 60 godina. Ovim se načinom smanjuje priljev novih umirovljenika te olakšava financijsko stanje mirovinskih fondova. Zatim, sljedeća važna mjera povećanje je razdoblja zaposlenosti na temelju kojega se obračunava mirovina (mirovinski staž).

Razdoblje obračuna mirovine godišnje je produženo. Ono se naime povećava za tri godine, tako da će ono do 2010. obuhvatiti cijeli radni vijek osiguranika. Ovo produženje razdoblja obračuna ima za posljedicu smanjenje mirovinske osnovice, pa tako i niže mirovine. Sljedeća promjena odnosila se na način usklađivanja mirovina. Do reforme se indeksacija mirovina svake godine vršila prema plaćama zaposlenih što je značilo istu zamjensku stopu mirovina u odnosu na plaće. Plaće zaposlenih, u pravilu, rastu brže od troškova života.

Iz tog razloga bilo je teško održati usklađenje prema plaćama zaposlenih uz povećani broj umirovljenika i smanjeni broj zaposlenih. I većina drugih zemlja napustila je indeksaciju prema plaćama. Usvojena je tzv. švicarska formula prema kojoj se mirovine jednom polovinom obračunavaju na osnovi kretanja plaća, a drugom na osnovi kretanja troškova života. Zatim su pooštreni uvjeti odlaska u prijevremenu starosnu, a također i invalidsku

mirovinu. Izmijenjen je i postupak utvrđivanja te definicije invalidnosti, pa je zbog restriktivnijih kriterija smanjen broj novih invalidskih mirovina.

Zatim je uvedena profesionalna invalidnost. Kad osoba izgubi radnu sposobnost za određene poslove može ostati zaposlena i obavljati druge poslove koji bi odgovarali njenim radnim sposobnostima. Zaštitni dohodak premješten je u sustav socijalne skrbi. Zatim je uspostavljena nova formula izračuna mirovina koja se zasniva na sustavu bodova. Visina mirovine dobiva se množenjem broja osobnih bodova umirovljenika, aktualne vrijednosti mirovine te mirovinskog faktora. Broj bodova temelji se na dužini staža i visini plaća koje je osiguranik postigao tijekom razdoblja koje se uzima za obračun mirovine.

Ukupna stopa doprinosa za mirovinsko osiguranje 2001. smanjena je s 21,5 % na 19,5 %. Očekivalo se da od toga 14,5 % ide za financiranje prvog stupa međugeneracijske solidarnosti, a 5 % doprinosa za drugi dio mirovinskog osiguranja koji je uspostavljen 2002.³³ Godine 2003. stopa mirovinskog doprinosa povišena je na 20 % bruto plaće. Od toga se 15 % financira prvi, a 5 % drugi mirovinski stup. Ove su mjere donekle doprinijele financijskoj održivosti mirovinskog sustava. Rezultat je bio relativno poboljšani omjer umirovljenika s brojem osiguranika te smanjenje ukupnih mirovinskih troškova u BDP-u. No, parametarska mirovinska reforma uzrokovala je relativan pad mirovina umirovljenih osiguranika nakon 1999. Također su se pojavile i druge nepravilnosti vezane za prvi mirovinski stup, koje će u daljnjem razvoju mirovinskog sustava tražiti određene promjene i prilagodbe. „Mirovinska je reforma jako složena. Gubici su neposredni, jasni i točno usmjereni na pojedine društvene skupine. Koristi su nevidljive, dugoročne, raspršene i, naravno, izazivaju protivljenje osiguranika. Ali te su promjene nužne ako se želi očuvati mirovinski sustav u promijenjenim uvjetima života i rada.“³⁴

5.2. Mirovinska reforma 2002. godine

Druga faza mirovinske reforme koja je započela 2002. bila je malo radikalnija. Bitno je utjecala na promjenu strukture mirovinskog sustava. U siječnju 2002. započeo je prelazak na sustav na temelju individualne kapitalizirane štednje. Radilo se o korjenitoj promjeni koja je

³³ Potočnjak, Željko. Nova koncepcija i struktura hrvatskog mirovinskog sustava, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 50 (2000.), str. 709

³⁴ Bejaković, P., (2011.) Institut za javne financije. Mirovinski sustav u RH - problemi i perspektiva, dostupno na: <http://www.ijf.hr/upload/files/file/AMS/zbornik.pdf> (26.6.2016.)

išla za time da stvori posve novu i o javnim financijama neovisnu osnovicu za isplatu mirovina. Reforma je postulirana zakonima usvojenim godine 1998. i 1999. Od tada se mirovinski sustav Republike Hrvatske temelji na trodijelnom mirovinskom osiguranju. Za prvi stup izdvaja se tri četvrtine doprinosa, a za stup kapitalizirane mirovinske štednje, izdvaja se četvrtina mirovinskog doprinosa.

U drugi, također obvezni mirovinski stup ulaze svi osiguranici koji su 2002. godine imali manje od 40 godina, a po slobodnom izboru oni osiguranici koji su u vrijeme uvođenja drugog stupa imali između 40 i 50 godina. Prvi stup i dalje ostaje obvezni i javni utemeljen na tekućem financiranju s unaprijed određenim davanjima i kojim upravljaju subjekti javnog prava. Drugi stup, za razliku od prvog, temeljit će se na načelu kapitalizirane individualne štednje, a nositelji osiguranja bit će privatnopravne osobe. Nositelji osiguranja obvezna su mirovinska društva (OMD) koja su utemeljena Zakonom o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima. To su trgovačka društva; dioničarska ili društva s ograničenom odgovornošću. Ta društva moraju dobiti dvije dozvole od države i to licencu za rad, a zatim odobrenje za osnivanje obveznog mirovinskog fonda. U obveznim mirovinskim fondovima prikuplja se dio doprinosa osiguranika drugog stupa mirovinskog osiguranja.

Osiguranici slobodno biraju mirovinski fond u koji će ulagati svoje doprinose te dobivaju svoj osobni račun u koji u svako vrijeme imaju pravo uvida, a koji se vodi u obračunskim jedinicama. Prikupljeni doprinosi investiraju se zbog ostvarenja što većeg povrata. Ovaj se sustav kapitalnog financiranja od sustava određenih davanja (DB sustava) razlikuje se po tome što središnja veličina nije unaprijed određeni iznos mirovina. Država nameće samo obvezu uplate određenog doprinosa, a mirovinska davanja određuju se ovisno o iznosu na osiguranikovom osobnom računu prikupljenih sredstava i očekivanom trajanju isplate mirovina, tj. očekivanom trajanju života generacije kojoj osiguranik pripada.³⁵

Dakle, osiguranici ostvaruju svojevršno vlasništvo nad uloženim sredstvima. Unutar drugog stupa, tj. sustava kapitalizirane štednje, nema redistribucije sredstava od bogatijih prema siromašnijim kategorijama umirovljenika, kao u sustavu međugeneracijske solidarnosti. Zaključno, radi se o individualiziranim mirovinama koje ovise o uloženim doprinosima osiguranika te ostvarenoj dobiti u fondovima.

³⁵ Potočnjak, Željko. Nova koncepcija i struktura hrvatskog mirovinskog sustava, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 50 (2000.), str. 711

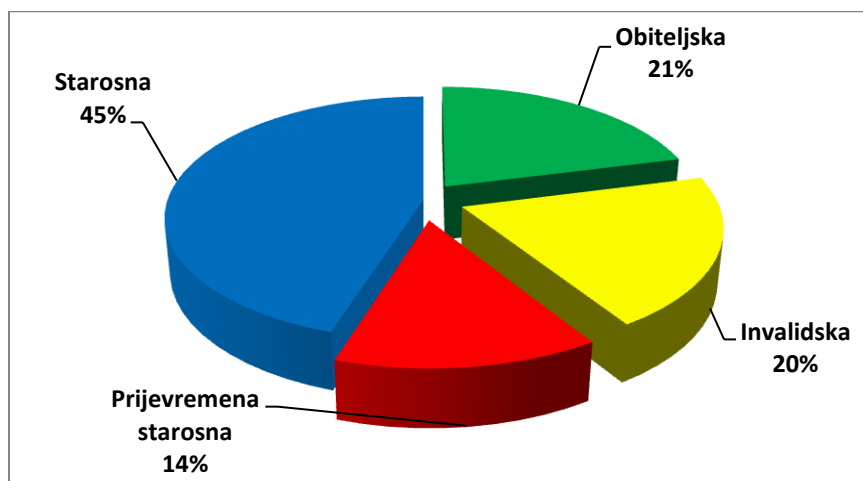
Treći stup mirovinskog osiguranja u bitnim dijelovima slijedi rješenja i postavke drugog stupa, no, za razliku od njega, on je oblik dobrovoljnog mirovinskog osiguranja. Mirovinsko osiguranje utemeljeno je na kapitalnom financiranju, određenim doprinosima i osobnim štednim računima. Uveden je za osobe koje se žele dodatno osigurati za starost, invalidnost ili smrt hranitelja. Država ne nameće građanima obvezu ovog osiguranja, ona ih samo potiče određenim mjerama i financijskim poticajima. Svaka punoljetna osoba, koja ima prebivalište u Hrvatskoj, može se osigurati. Sponzori dobrovoljnoga osiguranja mogu biti poduzeća, sindikati i profesionalne udruge. Autonomija, sloboda subjekata koji upravljaju sredstvima trećeg stupa veća je nego kod drugog stupa kapitalizirane mirovinske štednje. Veća je sloboda odlučivanja o investiranjima doprinosa u imovinu, šire mogućnosti ugovaranja vrste i oblika imovine i drugo. Ipak zbog socijalne sigurnosti građana te stabilnosti financijskog sustava država nadzire i može intervenirati poslovanje subjekata dobrovoljnog osiguranja. Na osobnim se računima, osim sredstvima od doprinosa i povrata na ulaganje tih doprinosa, kumuliraju i državna sredstva. Država potiče dobrovoljnu mirovinsku štednju godišnjim potporama u iznosu od 25 % sredstava kumuliranih od doprinosa u prethodnoj godini, s time da se ta potpora daje samo do godišnje uplaćenog doprinosa od 5.000,00 kuna. U pravilu osiguranik može u svakoj kalendarskoj godinu ostvariti državnu potporu od najviše 1.250,00 kuna. Jednako kao i drugi dio mirovinskog sustava, i treći se temelji na načelu određenih doprinosa, no ovdje se ne radi o zakonom, već ugovorom određenim doprinosima. Primjena načela određenih doprinosa naročito je važna zbog načina izračunavanja visine mirovina. Visina mirovine nije unaprijed određena prethodnim primanjima osiguranika, već se određuje s obzirom na iznos na osobnom računu prikupljenih sredstava, očekivano trajanje života generacije kojoj osiguranik pripada, vrstu i oblik mirovine, dijeljenjem kapitaliziranog iznosa prikupljenih sredstava s očekivanim trajanjem korištenja određene mirovine.³⁶

Radi provedbe mirovinske reforme utemeljene su dvije nove institucije. Prva je bila Agencija za nadzor mirovinskih fondova i osiguranja (HAGENA). Međutim, njene je ovlasti početkom 2006. preuzela Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA). Druga je institucija za prikupljanje doprinosa i vođenje individualnih računa osiguranika, Središnji registar osiguranika (REGOS). On vodi evidenciju o individualnim računima i najmanje jednom godišnje izvještava osiguranike o njihovim sredstvima i transakcijama koje su u

³⁶ *ibid.*, str. 716

međuvremenu učinjene u kapitaliziranim mirovinskim fondovima u kojima je deponirana njihova mirovinska štednja.³⁷

Grafikon 4 - Struktura korisnika mirovina nakon mirovinskih reformi (rujan 2015.)

IZVOR : Raiffeisen istraživanja. Mirovinska reforma (2015.), dostupno na: <http://mirovinskifondovi.hr/wp-content/uploads/2015/02/RBA-Mirovinska-reforma.pdf> (29.6.2016.)

Od uvođenja mirovinske reforme godine 2002., postignuti su rezultati nadmašili pozitivna očekivanja. U obvezne mirovinske fondove građani su do kraja 2012. uplatili 41 milijardu kuna štednje, a imovina pod upravljanjem fondova iznosila je na kraju 2012. 51 milijardu kuna, što znači da su u 10 godina obvezni mirovinski fondovi svojim članovima zaradili impresivnih 10 milijardi kuna.³⁸

³⁷ Puljiz, V.: *Hrvatski mirovinski sustav : korijeni, evolucija i perspektive*, Rev. soc. polit., god. 14, br. 2, Zagreb, 2007., str. 184

³⁸ Raiffeisen istraživanja. 29.04.2013. Rezultati obveznih mirovinskih fondova potvrđuju uspjeh mirovinske reforme u Hrvatskoj, dostupno na: <http://mirovinskifondovi.hr/wp-content/uploads/2015/02/RBA-Mirovinska-reforma.pdf> (28.6.2016.)

6. ČIMBENICI UTJECAJA NA MIROVINSKI SUSTAV

Važnost mirovinskog sustava počiva na tome da se njime osiguravaju najznačajniji socijalni rizici kojima su izloženi svi građani. Sam proces nastanka i formiranja hrvatskog mirovinskog sustava seže daleko u povijest i može se reći da je još uvijek u razvoju. Kao što je spomenuto, odvijale su se raznorazne više-manje uspješne reforme. Čimbenici koji najviše utječu na stvaranje i formiranje hrvatskog mirovinskog sustava su demografski trendovi, gospodarska kretanja te zakonski okvir.

6.1. Demografski trendovi

Velik broj autora ističe demografske uzroke krize mirovinskog sustava i to starenje populacije. Već dugi niz godina u Hrvatskoj je prisutna neprekidna depopulacija koju obilježava starenje stanovništva te negativni prirodni prirast. U 2013. prirodni je prirast iznosio -10 447, što je ujedno najveći zabilježeni pad od 2007. Iako je u 2013. zabilježen pad broja umrlih, istodobno je zabilježen i pad broja rođenih, pa je po prvi puta od 2013. tako broj rođenih pao ispod 40 000, što prirodni prirast tako ostavlja i dalje u vrlo negativnom rasponu.³⁹

Zatim, velik broj stradalih u ratu te pojačana emigracija s druge strane dovela je do izostanka pozitivnog učinka imigracijskog vala u Hrvatskoj. U razdoblju od 2009. do 2013. ostvaren je negativan migracijski saldo s naglaskom na broj odseljenih u inozemstvo. Godine 2013. taj je pad premašio ikad zabilježenu razinu. Broj ukupno iseljenih iz Hrvatske premašio je 15.000, što je 2.385 više iseljenih u odnosu na 2012.⁴⁰ Dugotrajna recesija te ulazak Hrvatske u Europsku uniju donijela su nove izazove. Prisutna su dodatna pogoršanja u trendovima migracijskog salda. Odlazak pretežito mlađeg i obrazovanijeg, radno sposobnog stanovništva („odljev mozgova“).

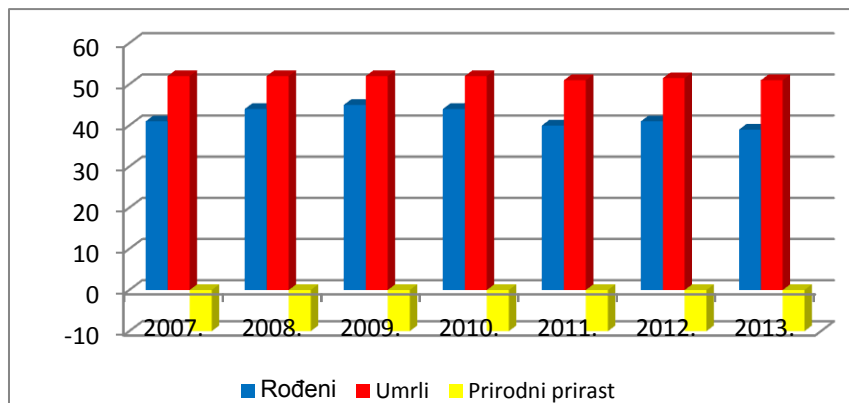
U mnogim zemljama u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj, prisutan je trend ubrzanog starenja stanovništva. Udio starijeg stanovništva povećava se i rezultira ubrzanom starenjem stanovništva Hrvatske. Prema državnom zavodu za statistiku 2011. u Hrvatskoj udio mladih do 14 godina čini tek 15 % ukupnog stanovništva, a prema definiciji UN-a ako taj udio iznosi

³⁹ Raiffeisen istraživanja. Mirovinska reforma (2015.), dostupno na: <http://mirovinskifondovi.hr/wp-content/uploads/2015/02/RBA-Mirovinska-reforma.pdf> (29.6.2016.)

⁴⁰ ibid. (29.6.2016.)

manje od 20 % radi se o demografski staroj naciji. Broj stanovnika starijih od 60 godina premašio je broj stanovnika u dobnoj skupini od 0 do 19 godina za čak 15 %.⁴¹

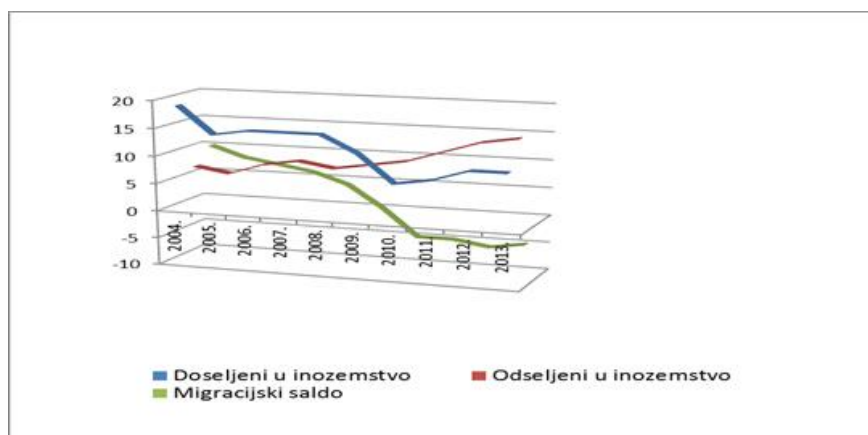
Grafikon 5 - Prirodno kretanje stanovništva RH (2007. – 2013.)

IZVOR : Službena internet stranica Državnog zavoda za statistiku (Raiffeisen istraživanja), www.dzszs.hr
(29.06.2016.)

Prema koeficijentu starosti, stanovništvo Hrvatske neprekidno stari, pa je nepovoljno kretanje toga pokazatelja značajno izraženo (sa 10,3 u 1953. na 24,1 u 2011.).⁴²

Grafikon 6 - Vanjska migracija stanovništva RH (2004. – 2013.)

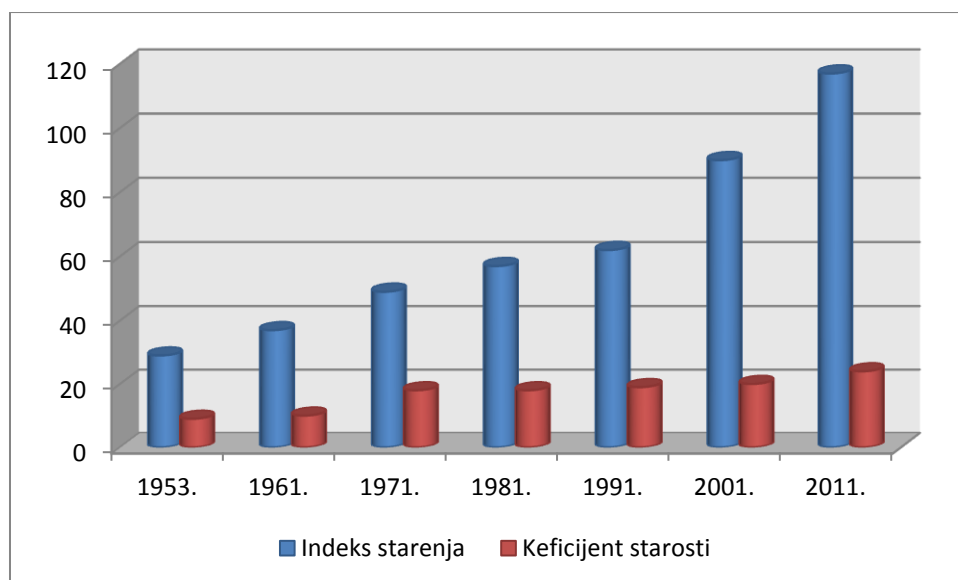
IZVOR : Službena internet stranica Državnog zavoda za statistiku (Raiffeisen istraživanja), www.dzszs.hr
(29.06.2016.)

⁴¹ ibid. (29.6.2016.)

⁴² ibid. (29.6.2016.)

Povećanje udjela starijeg stanovništva posljedica je i smanjenog nataliteta te povećanog životnog vijeka koji imaju gotovo sve industrijski razvijene zemlje. Povećani životni vijek dobar je za pojedinca, ali loš za mirovinski sustav jer se njegova održivost dovodi u pitanje. Sve je manji priljev radno-aktivnog stanovništva, a sve veći odljev starijih generacija. Sve to opet dovodi do generacijske neravnoteže kao i neravnoteže mirovinskog sustava.

Grafikon 7 - Indeks starenja i koeficijent starosti

IZVOR : Službena internet stranica Državnog zavoda za statistiku (Raiffeisen istraživanja),

<http://www.dzss.hr/> (29.06.2016.)

Demografske projekcije UN-a pokazuju da će do 2030. većina država EU i s njima ugovorima vezane države imati iznad 35 % -tni udio starijeg stanovništva u potencijalno radnom kontingentu te kako će se u idućih 50 godina očekivano trajanje života produžiti za više od 5 godina. Dodatno zabrinjava projekcija za 2060. prema kojima će više od polovine država Europe imati više od 50 % starijeg stanovništva u odnosu na potencijalni radni kontingent. U Hrvatskoj u razdoblju 2010. – 2061. vidljiv je trend rapidnog starenja stanovništva s vrlo nepovoljnim omjerima već od 2021. nadalje. Takvi omjeri znače da čak i kada bi se osobe u dobi od 15. do 64 zaposlile bez mjere podizanja dobne granice za umirovljenje I. mirovinski stup ne bi mogao biti održiv.⁴³

⁴³Vukorepa, Ivana. Mirovinski sustavi: kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti. Zagreb: Pravni fakultet, 2012., str. 108.

6.2. Gospodarska kretanja

Problem starenja stanovništva važan je jer je njegova posljedica problem starenja mirovinskog sustava. Danas to znači smanjenje broja radno sposobnog stanovništva te povećanje omjera radno aktivne i umirovljeničke populacije. Očekivanja su da bi trenutno četiri radno sposobne osobe naspram jedne osobe starije od 65 godina u 2060. u Uniji taj omjer trebao iznositi 2:1. Gospodarska kretanja drugi su važan uzrok neodrživosti mirovinskog sustava. Ključni čimbenici koji na to utječu dugoročni su nepovoljni trendovi na tržištu rada :

- odgoda ulaska u rad zbog produljenog obrazovanja
- atipični oblici rada (npr. povremeni rad, nepuno radno vrijeme, itd.)
- potreba za stalnim smanjenjem troškova rada
- rad u neformalnom gospodarstvu, tzv. sivoj ekonomiji ⁴⁴

Zatim sociološke promjene suvremenog društva kao što su obitelji bez djece, samci te odvojenost i udaljenost različitih generacija iste obitelji, utječu na povećanje troškova za zdravstvo i socijalne transfere. Posljedice navedenih promjena su :

- smanjenje potencijalne stope rasta BDP-a
- usporavanje rasta gospodarstva
- snažan pritisak na mirovinski sustav i javne financije
- smanjenje štednje
- promjene u strukturi potrošnje i investicija. ⁴⁵

Logično je da starija populacija nije sklona štednji te da im je potrošnja drugačije raspoređena. Raspoloživi dohodak sastoji se od troškova stanovanja i zdravstvenih i socijalnih usluga. Također, manje su skloni riziku, što na kraju utječe na alokaciju kapitala i financijska tržišta. Manji broj zaposlenih znači i manje financija za podmirenje mirovina. Sve to znači nužnost podizanja dobne granice za umirovljenje. To je jedan od načina da se poveća udio radne snage, smanji pritisak na mirovinski sustav i javne financije te poveća mirovinski dohodak.

U većini europskih zemalja ostvarivanje prava na punu starosnu mirovinu kreće se između 60 i 65 godina za žene te 62 i 65 godina za muškarce. No, zbog nestabilnosti mirovinskog sustava države raznim akcijama potiču građane na duže ostajanje u svijetu rada te se posvuda

⁴⁴ Raiffeisen istraživanja. Mirovinska reforma (2015.) , dostupno na: <http://mirovinskifondovi.hr/wp-content/uploads/2015/02/RBA-Mirovinska-reforma.pdf> (30.6.2016.)

⁴⁵ ibid. (30.6.2016.)

provode reforme s ciljem produljenja radnog vijeka, izjednačavanja dobi umirovljenja za žene i muškarce te penaliziranja prijevremenih umirovljenja.

Prema podacima OECD-a, Njemačka i Danska punu su starosnu mirovinu odlučile podignuti sa 65 na 67 godina, na Islandu puna starosna mirovina ostvaruje s navršениh 67 godina, što vrijedi za oba spola. U Francuskoj se pravo na ostvarenje pune starosne mirovine podiglo sa 65 na 67 godina starosti, dok se prijevremena podiže sa 60 na 62 godine starosti.⁴⁶

Stvarna dob u kojoj građani napuštaju tržište rada razlikuje se od države do države, ali stvarnost je da u prosjeku ranije odlaze u mirovinu. U Hrvatskoj, prema podacima HZMO-a u rujnu 2014. prosječna dob novih korisnika starosnih mirovina iznosila je 63 godine, dok je prosječna dob novih korisnika invalidskih mirovina 54 godine.

Hrvatska je u razdoblju od 1999. do 2008. poduzela postupno podizanje uvjeta dobi za starosnu mirovinu na 65 godina za muškarce i 60 godina za žene. Tek do 2030. planira provesti izjednačavanje dobi. Prema statističkim podacima Eurostata, oba spola u Hrvatskoj u mirovinu odlaze ranije nego prosječni građani Unije. Potrebno je iskorijeniti razmišljanje da je 40 godina staža puno. Danas je samo 12 % umirovljenika s 40 ili više godina mirovinskog staža. Jedna od mjera usmjerena na produženje radnog vijeka u svijetu je nagrađivanje kasnijeg odlaska u mirovinu. Hrvatska je 2010. novelirala Zakon o mirovinskom osiguranju tako da se za svaki kasniji mjesec odlaska u mirovinu, poveća mirovina za 0,15% kasnijeg umirovljenja. Protumjera nagrađivanja jest mjera destimuliranja ranijeg umirovljenja i to umanjnjem iznosa mirovine. Uz produljenje radnog vijeka reformu mirovinskog sustava potrebno je provesti promjene i u ostalom dijelu zakonodavstva. Potrebna je reforma na tržištu rada kao i reforma zdravstvenog i obrazovnog sustava. Stopa aktivnosti u Hrvatskoj je među najnižima u Europi te prema Eurostatu iznosi 59,6 %. Također je 72 % niža od prosjeka Unije. Kod nas višak zaposlenih rješavao se prijevremenim umirovljenjem što ukazuje na privid rješavanja socijalnih i gospodarskih problema. Jedan zaposlenik dolazio je na jednog umirovljenika. Zatim, na vrlo malu razliku između visine prijevremene i pune mirovine utjecala je nedovoljna penalizacija. Na kraju je to, naravno, potaklo mnoge za odlazak u prijevremenu mirovinu. Prema HZMO u 2012. bilo je evidentirano 1,218 milijuna korisnika mirovine i 1,433 milijuna osiguranika, tako da je omjer između te dvije skupine iznosio 1:1,18, što je dosad najniži zabilježeni omjer broja umirovljenika i osiguranika u

⁴⁶ Vukorepa, Ivana. Mirovinski sustavi: kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti. Zagreb: Pravni fakultet, 2012. , str. 119.

Republici Hrvatskoj (u 2008. omjer je bio 1:1,40, u 2009. 1:1,30, u 2010. 1:1,23 i u 2011. 1:1,21)⁴⁷

Nužne bi reforme između ostalog trebale biti usmjerene na:

- veću fleksibilnost tržišta rada
- veću mobilnost radne snage
- povećanje stope aktivnosti i stvaranja poticaja za dulji ostanak na tržištu rada
- poticanje investicija u ljudski kapital.⁴⁸

Osim pooštavanja,, uvjeta za povlaštene i invalidske mirovine treba pronaći način da se mlađi umirovljenici vrate na posao. U pravilu, postoji zakonska regulativa koja reaktivira umirovljenike koji mogu raditi pola radnog vremena uz mogućnost zadržavanja prava na mirovinu. No čini se da ipak nema dovoljno poticaja. Također je i smanjena vjerojatnost zapošljavanja dugotrajno nezaposlenih koji više od godine dana ne sudjeluju na tržištu rada. Tržište rada u Hrvatskoj karakterizira niska stopa zaposlenosti te izrazito visoka stopa nezaposlenosti, osobito među mlađim dobnim skupinama, približno 50 %, kao i ubrzano starenje stanovništva koje u srednjem i dugom roku predstavlja ozbiljan negativan rizik.⁴⁹

6.3. Zakonski okvir

Sustav mirovinskoga osiguranja u Hrvatskoj uređen je Zakonom o mirovinskom osiguranju, Zakonom o obveznim mirovinskim fondovima, Zakonom o dobrovoljnim mirovinskim fondovima, Zakonom o mirovinskim osiguravajućim društvima i pripadajućim podzakonskim aktima. Prava iz mirovinskog osiguranja ostvaruju osobe osigurane prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, koji uz propisane uvjete mogu ostvariti pravo na:

- mirovinu (starosnu, prijevremenu, invalidsku, privremenu invalidsku, obiteljsku, najnižu i osnovnu)
- naknadu zbog tjelesnog oštećenja
- profesionalnu rehabilitaciju

⁴⁷ HZMO: Izvješće o radu i poslovanju hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2012., dostupno na: http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/izvjesce_I-XII-2012_HZMO_.pdf (30.6.2016.)

⁴⁸ Raiffeisen istraživanja. Mirovinska reforma (2015.), dostupno na: <http://mirovinskifondovi.hr/wp-content/uploads/2015/02/RBA-Mirovinska-reforma.pdf> (30.6.2016.)

⁴⁹ ibid. (30.6.2016.)

- dodatak na mirovine.⁵⁰

Novi Zakon o mirovinskom osiguranju stupio je na snagu 1. siječnja 2014. Njime je zamijenjen Zakon iz 1998. Novi zakon donosi određene novosti tako da je poboljšana sustav penalizacije prijevremenog odlaska u mirovinu te nagrađivanja što kasnijeg umirovljenja. Maksimalno umanjene prijevremenih mirovina iznosi 20,4 %, a maksimalno uvećanje uvećanje 9 %. Usklađuje se dob odlaska u mirovinu s ciljem što duljeg zadržavanja na tržištu rada te što kasnijeg ostvarivanja prava na mirovinu. Novim Zakonom o mirovinskom osiguranju predviđa se do 2030. postepeno podizanje dobi umirovljenja za žene na 65 godina starosti, a nakon 2030. postepeno će se do 2038. povećavati dob za umirovljenje na 67 godina starosti kao što su to već učinile Australija, Danska, Njemačka, Island, Norveška i SAD. U razdoblju od 1. siječnja 2014. do 31. prosinca 2030. pravo na starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu žene mogu steći pod povoljnijim uvjetima. Određene skupine osiguranika ostvaruju prava iz mirovinskog osiguranja temeljem posebnih zakona, koji propisuju blaže uvjete za stjecanje prava i povoljniji način određivanja mirovina od općih uvjeta propisanih Zakonom o mirovinskom osiguranju.⁵¹

Određene skupine osiguranika ostvaruju prava iz mirovinskog osiguranja na temelju posebnih zakona, koji propisuju blaže uvjete za stjecanje prava i/ili povoljniji način određivanja mirovina od uvjeta propisanih općim propisom.

To su sljedeći korisnici:

- djelatne vojne osobe
- policijski službenici i ovlaštene službene osobe pravosuđa
- radnici na poslovima razminiranja
- hrvatski branitelji iz Domovinskog rata
- zastupnici u Hrvatskom saboru, članovi Vlade, suci Ustavnog suda, predsjednik Republike
- bivši politički zatvorenici
- redoviti članovi HAZU-a
- službenici u saveznim tijelima SFRJ
- radnici izloženi azbestu i druge radne skupine

⁵⁰ ibid. (30.6.2016.)

⁵¹ ibid. (30.6.2016.)

- osobe koje su ostvarile povoljnija prava prema važećim propisima iz mirovinskog osiguranja (borci NOR-a, pripadnici Hrvatske domovinske vojske od 1941. do 1945.)
- pripadnici hrvatskog vijeća obrane.⁵²

Povlaštene mirovine, veće od 5.000 kuna snižene su za 10 %, a dodatna je ušteda planirana i primjenom novog načina usklađivanja povlaštenih mirovina. Povlaštene mirovine ili dio mirovine ostvarene prema posebnim propisima usklađuju se od 1. siječnja do 1. srpnja svake kalendarske godine prema aktualnoj vrijednosti mirovine, ako je realni rast BDP-a prema podacima Državnog zavoda za statistiku u svakom od tri prethodna uzastopna tromjesečja najmanje 2% u odnosu na isto tromjesečje prethodne kalendarske godine te ako je deficit državnog proračuna u istom razdoblju manji od 3 %.⁵³ Što se tiče beneficiranog radnog staža, u Hrvatskoj je ukupno 84 zanimanja koja imaju pravo na njega što je otprilike oko 82 000 zaposlenih, čije mirovine državu godišnje koštaju oko 600 milijuna kuna. To pravo dodjeljuje se profesijama koje rade u otežanim uvjetima kako bi ih se izjednačilo u stjecanju prava na mirovinu s ostalim radnicima. U sustav beneficiranog radnog staža, potrebno je uvesti red i transparentnost jer je desetljećima nepromijenjen i zastario. U toku je analiza sustava i Analitička studija o racionalizaciji zanimanja i radnih mjesta te će se beneficirani radni staž ukinuti za mnoga radna mjesta.

Korisnici invalidskih mirovina obvezni su napraviti liječnički pregled svake tri godine. Također aktualna je i preraspodjela radnika na poslove koje može obavljati kako bi se duže zadržao u radnom odnosu. I kao što je već spomenuto i mogućnost rada do pola radnog vremena uz zadržavanje mirovinskih primanja. Drugim riječima, ako je osiguranik za vrijeme korištenja invalidske mirovine gospodarski aktivan (ako se zaposli ili, ako obavlja samostalnu djelatnost), ima pravo na polovicu iznosa invalidske mirovine.

U pogledu plaćanja doprinosa poslodavaca, bitno je naglasiti da je i država onemogućila isplatu plaća bez prethodno uplaćenih doprinosa. S druge strane, uslijed značajnog pritiska na visinu fiskalnog deficita država je posegnula za izmjenama u sustavu doprinosa za mirovinsko osiguranje temeljem beneficiranog radnog staža. Od 1. travnja 2014. osiguranicima, čija su prava uređena posebnim propisima, omogućava se da temeljem slobodnog izbora prebace sredstva s osobnog računa iz II. u I. mirovinski stup jer se mirovina za navedene kategorije osiguranika obračunava i isplaćuje kao da nisu uključeni u II. mirovinski stup. Država kod

⁵² HZMO. Prava prema posebnim propisima, dostupno na: <http://www.mirovinsko.hr/default.aspx?id=51> (30.6.2016.)

⁵³ Raiffeisen istraživanja. Mirovinska reforma (2015.), dostupno na: <http://mirovinskifondovi.hr/wp-content/uploads/2015/02/RBA-Mirovinska-reforma.pdf> (30.6.2016.)

navedene promjene ne preuzima nove financijske obveze.⁵⁴ Ovakve jednokratne mjere sa zakonskim izmjenama smatraju se nedovoljno promišljenim.

Veći prinos za mlađe članove mirovinskih fondova država je namjeravala ostvariti formiranjem posebnih portfelja u obveznim mirovinskim fondovima. Nadalje, trenutno zakonsko rješenje o pravima dodataka na mirovinu dovodi građane u neravnopravan položaj. Umirovljenici koji primaju mirovinu iz oba stupa mogli bi ostati bez dodatka od 27 % na dio mirovine koji se isplaćuje iz prvog stupa. Time bi svi građani mlađi od 53 godine mogli biti zakinuti i dobivati znatno manju mirovinu od onih građana koji cijelu mirovinu primaju iz prvog stupa. Iako ministarstvo rada i mirovinskoga sustava u svojim dugoročnim projekcijama predviđa uključivanje dodatka za osiguranike drugog stupa, kao i postupno povećanje izdvajanja za drugi mirovinski stup, neizbježno je suočavanje s problemom neadekvatnosti mirovina.

⁵⁴ Program konvergencije Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2017, travanj, 2014., dostupno na <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/2014/152%20sjednica%20Vlade//152%20-%202.pdf> (30.6.2016.)

7. MIROVINSKI SUSTAV U HRVATSKOJ DANAS

Život je ispunjen raznim i važnim prekretnicama, a jedna od njih svakako je odlazak u mirovinu. Starost, invalidnost i smrt hranitelja mogu se dogoditi svima i zato je logično da građani i javnost pokazuju veliki interes za stanje i funkcioniranje mirovinskog sustava. Odlazak u mirovinu zahtijeva prilagodbu, promjenu životnog tempa i reorganizaciju. U Hrvatskoj, mirovinsko osiguranje jedna je od grana socijalnog osiguranja te se smatra osobito važnim dijelom sustava socijalne sigurnosti.

Sustav mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj temelji se na tri stupa. Prvi i drugi stup predstavljaju obvezno mirovinsko osiguranje, dok treći stup predstavlja dobrovoljno mirovinsko osiguranje. Prvi i drugi stup mirovinskog osiguranja može se zamisliti kao dva uporišta na kojima počiva most, a treći stup dolazi kao arhitektonski dodatak na mostu bez kojeg bi on mogao, ali upravo pomoću tog dodatka postaje arhitektonski kvalitetniji.

Sustav mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj danas uređen je sljedećim zakonima:

- Zakonom o mirovinskom osiguranju
- Zakonom o obveznim mirovinskim fondovima
- Zakonom o dobrovoljnim mirovinskim fondovima
- Zakonom o mirovinskim osiguravajućim društvima
- pripadajućim podzakonskim aktima.

Prvi mirovinski stup i nakon reforme ostaje oblik obveznog mirovinskog osiguranja. Naziva se stupom generacijske solidarnosti, što znači da osobe koje su u radnom odnosu izdvajaju doprinose za mirovinsko osiguranje, a iz tih se doprinosa isplaćuje mirovina sadašnjim korisnicima prava na mirovinu. Osim doprinosima osiguranika, prvi stup financira se i iz državnog proračuna. Nositelj toga osiguranja je javna ustanova: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje.

Pravo na mirovinu može se ostvariti zbog starosti (starosna mirovina), djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti (invalidska mirovina) ili u slučaju smrti osiguranika ili korisnika (kada članovi obitelji mogu ostvariti pravo na obiteljsku mirovinu). Ako je osoba u radnom odnosu ili obavlja samostalnu ili profesionalnu djelatnost, obvezna je izdvajati doprinos u prvi stup mirovinskog osiguranja. U prvom stupu osiguranici mirovinskog osiguranja izdvajaju 15% od bruto plaće. Doprinosi aktivne generacije služe za pokriće

tekućih mirovinskih izdataka. Prvi stup mirovinskog osiguranja obvezan je i jedan za sve osiguranike, no osiguranici u njemu imaju pravo na izbor fonda.

Nakon reforme glavna obilježja ostala su ista. No ipak su promijenjeni određeni parametri kao što je povišena dobna granica za stjecanje starosne i prijevremene mirovine, pooštrena definicija invalidnosti te izmijenjen postupak njenog utvrđivanja. Produženo je razdoblje iz kojega se uzimaju plaće i osnovice osiguranja na temelju kojih se izračunava mirovina, izmijenjen je način indeksacije plaća i osnovica osiguranja na temelju kojih se izračunavaju mirovine, a i način usklađivanja već ostvarenih mirovina.

Osiguranici žene u razdoblju od 2014. do 2029. ostvaruju pravo na starosnu mirovinu s nižom starosnom dobi. U 2015. mirovina se može ostvariti s navršenom 61 godinom i 3 mjeseca života te 15 godina mirovinskog staža, s tim da se svake kalendarske godine uvjet starosne dobi povećava za tri mjeseca do 2029. (prijelazno razdoblje). Od 1. siječnja 2031. za sve osiguranike (muškarce i žene) uvjet starosne dobi povećava se za tri mjeseca svake godine sve do 2037., a od 1. siječnja 2038. pravo na starosnu mirovinu stječe osiguranik s navršenih 67 godina života, bez obzira na spol.

Starosna mirovina povećava se za 0,15 % za svaki mjesec nakon navršene propisane starosne dobi za priznanje prava na mirovinu do dana ostvarivanja prava, a najviše za pet godina. Starosna mirovina za dugogodišnjeg osiguranika može se ostvariti s navršenih 60 godina života i 41 godinom staža osiguranja. Mirovina se također povećava za 0,15 % za svaki mjesec nakon navršene 60. godine života do dana ostvarivanja prava, a najviše za pet godina. Za žene mirovina se povećava za 0,15 % za svaki mjesec do ispunjenja uvjeta za redovitu starosnu mirovinu prema prijelaznim odredbama. Pravo na prijevremenu starosnu mirovinu stječe osiguranik s navršenih 60 godina života i 35 godina mirovinskog staža.⁵⁵

U razdoblju od 2014. do 2029. žene pak ostvaruju pravo na prijevremenu starosnu mirovinu s nižom starosnom dobi. U 2015., uz ispunjen uvjet staža od 31 godine i 3 mjeseca, žene mogu ostvariti pravo s navršenih 56 godina i 3 mjeseca života. Uvjet je da se svake godine starosne dobi i navršeni staž povećava za tri mjeseca do 2029. Od 1. siječnja 2038. pravo na prijevremenu starosnu mirovinu osiguranik stječe s navršene 62 godine života, bez obzira na spol.¹²⁷

⁵⁵ Raiffeisen istraživanja. Mirovinska reforma (2015.), dostupno na: <http://mirovinskifondovi.hr/wp-content/uploads/2015/02/RBA-Mirovinska-reforma.pdf> (30.6.2016.)

Ovisno o navršenom mirovinskom stažu, prijevremena starosna mirovina umanjuje se za iznos od 0,10 % do 0,34 %. Pravo na prijevremenu starosnu mirovinu, ali bez umanjenja, može se steći ako je osiguranje prestalo zbog stečaja te ako je osiguranik proveo najmanje dvije godine kao nezaposlena osoba prijavljena zavodu za zapošljavanje.

Pravo na starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu stječe se od dana kada su ispunjeni uvjeti za mirovinu. Nadalje, pravo na mirovinu može se ostvariti tek nakon prestanka osiguranja. Ako se korisnik mirovine zaposli, isplata mirovine se obustavlja.

Isplata se ne obustavlja u slučaju kad je korisnik mirovine ostvario pravo na starosnu mirovinu prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, koji se tijekom korištenja prava na starosnu mirovinu zaposli do polovice punog radnog vremena ili koji nastavi raditi do polovice punog radnog vremena uz izmijenjeni ugovor o radu.

Djelomični ili potpuni gubitak radne sposobnosti može nastati zbog bolesti, ozljede izvan rada, ozljede na radu ili profesionalne bolesti. Ako je osoba prestala raditi zbog ozljede na radu ili profesionalne bolesti, pravo na invalidsku mirovinu stječe se bez obzira na dužinu mirovinskog staža. Gubitak radne sposobnosti nastale zbog bolesti ili ozljede izvan rada prije navršenih 65 godina života, pravo na invalidsku mirovinu stječe se ako navršeni staž pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka. Iznimno, za osobe kod kojih potpuni gubitak radne sposobnosti nastane prije navršenih 30 odnosno 35 godina života, blaži je uvjet mirovinskog staža (jedna, odnosno dvije godine staža osiguranja).⁵⁶

Ako se osoba nakon ozljede profesionalnom rehabilitacijom osposobila za rad, ali je nakon završene rehabilitacije dugotrajno ili najmanje pet godina nezaposlena i s navršenih 58 godina, stječe pravo na privremenu invalidsku mirovinu. Ako je osoba nakon rehabilitacije nastavila raditi, a zatim naknadno ostala bez posla vrijedi isto pravo.

Profesionalnu rehabilitaciju provodi specijalizirana javna ustanova za rehabilitaciju osoba s invaliditetom.

Invalid rada ima pravo na naknadu plaće za vrijeme čekanja na zaposlenje, za vrijeme privremene spriječenosti za rad te u vrijeme trajanja profesionalne rehabilitacije.

⁵⁶ HZMO. Prava iz mirovinskog osiguranja, dostupno na <http://www.mirovinsko.hr/default.aspx?id=50> (1.07.2016.)

Osiguranik također može ostvariti pravo na naknadu zbog tjelesnog oštećenja. To pravo ostvaruje se samo u slučaju ako je oštećenje posljedica ozljede na radu ili profesionalne bolesti. Stupnjevi tjelesnog oštećenja iskazuju se u postocima, od 30 % do 100 %.

U slučaju smrti osobe koja ima mirovinsko osiguranje članovi njegove obitelji (udovica/udovac/izvanbračni drug/razvedeni bračni drug kojem je sudskom odlukom dosuđeno uzdržavanje/životni partner istog spola, djeca, roditelji, braća osiguranika ili korisnika) stječu pravo na obiteljsku mirovinu ako je ispunjen neki od sljedećih uvjeta:

- osiguranik je navršio najmanje pet godina staža osiguranja
- osiguranik je navršio najmanje deset godina mirovinskog staža
- osiguranik je ispunjavao uvjete mirovinskog staža za stjecanje prava na invalidsku mirovinu
- osiguranik je bio korisnik starosne, prijevremene starosne ili invalidske mirovine
- osiguranik je koristio pravo na profesionalnu rehabilitaciju.⁵⁷

Ako je smrt osiguranika nastala zbog ozljede na radu ili profesionalne bolesti, članovi obitelji imaju pravo na obiteljsku mirovinu neovisno o dužini mirovinskog staža.

Skupine osoba koje, pak, rade na visokorizičnim poslovima imaju pravo na povoljnije uvjete za ostvarivanje prava na mirovinu i povoljniji način određivanja mirovine te mirovinu ostvaruju prema posebnim propisima. Imovine prema posebnim propisima imaju vojne osobe, policijski službenici, ovlaštene službenici pravosuđa, zaposlenici na poslovima razminiranja, hrvatski branitelji, zastupnici u Hrvatskom saboru, bivši politički zatvorenici i radnici izloženi azbestu.

Ako je osoba radila u državama članicama Europske unije u kojima je bila osigurana najmanje dvanaest mjeseci, vrijede slični propisi. Pravo na mirovinu ostvaruju prema nacionalnim propisima tih država, a svaka država ima propisane drugačije uvjete za mirovinu. Visina mirovine ovisi o dužini trajanja osiguranja ili prebivanja u toj državi. Bez obzira na to u kojoj državi članici Europske unije osobe imaju prebivalište, mirovina se isplaćuje.

⁵⁷ HZMO. Prava iz mirovinskog osiguranja. Dostupno na: <http://www.mirovinsko.hr/default.aspx?id=73> (1.7.2016.)

Drugi mirovinski stup oblik je obveznog mirovinskog osiguranja, s privatnim nositeljima osiguranja, kapitalnim pokrićem, određenim doprinosima, osobnim štednim računima, relativno intenzivnom državnom regulativom i nadzorom nad poslovanjem u provođenju tog osiguranja te centraliziranim prikupljanjem doprinosa i vođenja evidencija o osiguranicima i njihovim štednim računima.⁵⁸ On dakle predstavlja individualnu kapitaliziranu štednju. Individualna znači da je riječ o osobnoj imovini svakog pojedinog osiguranika. Uplaćena sredstva evidentiraju se na osobnom računu osiguranika. Kapitalizirana znači da prilikom uplaćivanja u odabrani obvezni mirovinski fond osigurana osoba ostvaruje prinos od tog ulaganja. Jednako kao i prvi dio mirovinskog osiguranja, i drugi se temelji na načelu obveznog osiguranja. Osiguranici su u ovaj stup obvezni uplaćivati 5 % od bruto plaće. Ipak postoji veća sloboda jer sami mogu birati u koji će obvezni mirovinski fond i kategoriju obveznog mirovinskog fonda uplaćivati taj iznos.

U okviru drugog stupa mirovinskog osiguranja faza prikupljanja sredstava odvija se posredstvom obveznih mirovinskih fondova. Imovinom mirovinskih fondova upravljaju kao ravnatelji obvezna mirovinska društva kojima se u skladu sa zakonom dopušta ulaganje u državne obveznice, dionice koje kotiraju na burzi i slično. A faza isplate mirovina odvija se isključivo posredstvom mirovinskih osiguravajućih društava. Na dan umirovljenja sredstva prikupljena na osobnom računu osiguranika prenose se dakle iz fonda u mirovinsko osiguravajuće društvo. To su trgovačka društva utemeljena u skladu s posebnim zakonom propisanim uvjetima. Krug obvezno osiguranih osoba potpuno je isti u prvom i drugom stupu. Iznimka je prijelazno razdoblje gdje je za stjecanje mirovine bila važna i dob osiguranika.

Treći mirovinski stup utemeljen je na kapitalnom financiranju, određenim doprinosima i osobnim štednim računima, no on je oblik dobrovoljnog mirovinskog osiguranja i stvar je osobnog izbora. Država ne nameće građanima obvezu ovog osiguranja već ih samo potiče određenim poticajnim mjerama. Pretpostavka osiguranja u trećem dijelu nije neki poseban pravni odnos ili status. To znači da osiguranik ne treba imati zaposlenje i može biti bilo koja punoljetna osoba koja ima prebivalište u Republici Hrvatskoj. Kao i drugi stup, i treći predstavlja individualnu kapitaliziranu štednju. Prikupljanje sredstava odvija se posredstvom dobrovoljnih mirovinskih fondova, dok isplatu mirovina obavljaju dobrovoljna mirovinska osiguravajuća društva, a iznimno i mirovinska društva, koja mogu izvršavati privremenu isplatu mirovina iz dobrovoljnih mirovinskih fondova. Autonomija subjekta ovog dijela

⁵⁸ Potočnjak, Ž.: Nova koncepcija i struktura hrvatskog mirovinskog sustava, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 2000, str. 708

mirovinskog sustava još je veća nego u drugom dijelu. Osiguranik ima potpunu slobodu odlučivanja hoće li se osigurati ili ne. Kao član dobrovoljnog mirovinskog fonda osiguranik može izabrati način isplate mirovine, odnosno izabrati da mu mirovinu isplaćuje mirovinsko osiguravajuće društvo ili, iznimno, mirovinsko društvo, uz iznimke:

- ako je osiguranikova vrijednost imovine na računu u trenutku ostvarivanja prava na mirovine niža od 50.000,00 kn
- ako je isplata predviđena prospektom fonda
- ako je trajanje isplate ugovoreno na najmanje pet godina
- ako su isplate periodične
- ako se sredstva isplaćuju u protuvrijednosti unaprijed određenog broja udjela prema cijeni udjela na dan isplate.⁵⁹

S mirovinskim društvom osiguranik mora sklopiti zaseban ugovor o uvjetima isplate mirovine. Mirovinsko društvo može isplatiti dio mirovine od najviše 30 % iznosa na računu, a može i u većem postotku, ali maksimalno do iznosa od 10.000,00 kn. Isto tako, ako po isteku roka određenog ugovorom o članstvu na svojem osobnom računu osiguranik ima imovinu u vrijednosti nižoj od 10.000,00 kn, mirovinsko društvo može mu jednokratno isplatiti ukupno ostvarena sredstva u punom iznosu.⁶⁰

7.1. Obvezni mirovinski fond

Mirovinski fond nije pravna osoba, a mirovinska štednja prikupljena u tim fondovima, vlasništvo je osiguranika, tj. njihovih članova. Društvo koje upravlja mirovinskim fondom ulaže prikupljeni novac radi povećanja vrijednosti imovine fonda. Takvim se ulaganjem svakom članu fonda želi omogućiti isplatu što veće mirovine u budućnosti. Iznos na osobnom računu, koji se vodi u Središnjem registru osiguranika (REGOS), ovisi o načinu upravljanja pojedinim fondom te o iznosu doprinosa koje poslodavac uplaćuje u taj fond.

Mirovinski fond osniva i njime upravlja mirovinsko društvo. Premda je mirovinsko društvo osnivač, fond je zapravo vlasništvo osiguranika koje on dijeli s ostalim ulagateljima. Kao što je već spomenuto, mirovinski fondovi iz drugog i trećeg stupa mirovinskog sustava

⁵⁹ HZMO. Prava iz mirovinskog osiguranja. Dostupno na: <http://www.mirovinsko.hr/default.aspx?id=73> (1.07.2016.)

⁶⁰ Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga. Mirovinski sustav, dostupno na: <http://www.hanfa.hr/getfile/42493/HANFA-Mirovinski.pdf%20%7Cy%20Mirovinski%20sustav> (1.7.2016.)

međusobno se razlikuju i to po tome što drugi stup čine obvezni mirovinski fondovi, dok treći stup čine dobrovoljni mirovinski fondovi.

Kad osiguranik izabere mirovinsko društvo i obvezni mirovinski fond određene kategorije u koji će uplaćivati doprinose, mora biti svjestan da će se taj odabir odraziti na visinu mirovine koju će jednog dana ostvarivati. Ulaganjem u dobrovoljne mirovinske fondove stječe se pravo na državna poticajna sredstva. Ona trenutno iznose 15 % od ukupno uplaćenog doprinosa u prethodnoj kalendarskoj godini, a najviše do 750 kn godišnje. Osiguranik sam određuje koji će se iznos mjesečno uplaćivati, a pravo na mirovinu iz trećeg stupa ostvaruje tek s navršenih 50 godina života.

S obzirom da mirovinsko društvo upravlja fondom u ime osiguranika, ima pravo odlučivanja u što će obvezni mirovinski fond ulagati novac uplaćen putem doprinosa. Zbog važnosti tog osiguranja za socijalnu sigurnost starijih osoba i stabilnost financijskog sustava, postoje mnoga zakonska ograničenja koja brinu da se poštuju načela sigurnosti, razboritosti i opreza te da se što više smanji rizik ulaganja. Obvezni mirovinski fondovi ulažu u razne vrste imovine poput obveznica i dionica, ali i u druge vrste imovine kao što su depoziti, udjeli u investicijskim fondovima i slično. Zakonom o obveznim mirovinskim fondovima iz 2014. uvedeni su obvezni mirovinski fondovi kategorija A, B i C. Osiguranik sam bira kojoj kategoriji želi pripadati te je važno da se o svakoj kategoriji pravovremeno i detaljno informira.

Budući da mirovinsko društvo upravlja samo jednim obveznim mirovinskim fondom svake kategorije, osoba može biti članom samo jednog obveznog mirovinskog fonda jedne od kategorija u isto vrijeme i imati samo jedan osobni račun. Sredstva na osobnom računu osiguranika u obveznom mirovinskom fondu ne mogu biti predmet ovrhe ili osiguranja protiv osiguranika niti dio stečajne ili likvidacijske mase te se ne mogu dati u zalog niti prenijeti u korist ikoga drugoga osim na samog osiguranika. Sredstva na osobnom mirovinskom računu vode se u obračunskim jedinicama. Drugim riječima, doprinosi uplaćeni u obvezni mirovinski fond preračunavaju se u obračunske jedinice. Vrijednost obračunske jedinice iznos je koji se dobije dijeljenjem vrijednosti neto imovine fonda s brojem obračunskih jedinica. Neto vrijednost imovine fonda zbroj je vrijednosti ukupne imovine fonda umanjen za iznos obveza fonda.

Broj obračunskih jedinica dodjeljuje se proporcionalno iznosu uplaćenih doprinosa. Prinos fonda ovisi o rastu ili padu vrijednosti imovine koja je u njegovu vlasništvu. Ako vrijednost

imovine koju fond ima u svom vlasništvu, raste ili pada, vrijednost obračunske jedinice također raste ili pada. Na računu osiguranika u obveznom mirovinskom fondu nalazit će se iznos koji je osiguranik bio obvezan uplatiti, uz iznos ostvaren kao rezultat ulaganja obveznog mirovinskog fonda. Ako se slučajno dogodi da osiguranik prestane uplaćivati doprinose u obvezni mirovinski fond, iznos koji je do tada uplatio i dalje se ulaže na račun do trenutka umirovljenja.

Osiguranik mirovinski fond i njegovu kategoriju mora odabrati u roku od šest mjeseci od dana zapošljavanja. Ukoliko to ne učini, REGOS ga automatski raspoređuje u mirovinski fond kategorije B pod upravljanjem jednog od mirovinskih društava. Kada osiguranik izabere kojoj kategoriji obveznog mirovinskog fonda želi pripadati, on također pristaje i na određene rizike. Rizici se odnose prvenstveno na ulaganje novca, a strategiju ulaganja donosi mirovinsko društvo. Uzimajući u obzir strategije ulaganja fondova, najmanji rizik preuzimaju oni koji se opredijele za fondove kategorije C, a najveći rizik preuzimaju oni članovi koje se opredijele za fondove kategorije A.

7.2. Tri kategorije obveznih mirovinskih fondova

U veljači 2014. na snagu je stupio novi Zakon o obveznim mirovinskim fondovima, a najvažnija izmjena jest uvođenje tri potportfelja koji će osiguranici sami biraju. S obzirom na razdoblje umirovljenja članova, A, B i C fondovi međusobno se razlikuju po ograničenjima ulaganja i investicijskoj strategiji. Tako se uvodi agresivniji A potportfelj koji će po strukturi imovine većinom biti izložen hrvatskim i stranim dionicama, maksimalno do 55 % neto imovine pojedinog mirovinskog fonda. Ovaj potportfelj primjereniji je mlađim osiguranicima koji do umirovljenja imaju više od 30 godina. „Zlatna sredina“ riječi su koje najbolje opisuju obvezne mirovinske fondove kategorije B. Potportfelj B, dionicama će biti izložen maksimalno do 35 % imovine fonda, a minimalno 50 % bit će uloženo u niskorizične obveznice. Najmanje rizični C potportfelj neće uopće smjeti biti izložen dionicama. A najmanje 70 % imovine mora biti uloženo u prenosive dužničke vrijednosne papire i instrumente tržišta novca čiji je izdavatelj Republika Hrvatska, druga država članica ili država članica Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (eng.:OECD) te Hrvatska narodna banka ili središnja banka druge države članice odnosno države članice OECD-a. Prema zakonskim odredbama, osiguranici kojima je ostalo 10 godina do umirovljenja neće smjeti biti u rizičnijem A portfelju, već će biti prebačeni u B ili C, ovisno o odabiru. Pet godina pred

umirovljenje osiguranici će automatski biti prebačeni u C portfelj kako bi se maksimalno očuvao ušteđeni novac osiguranika.

Rizik ulaganja u dionice veći je od rizika ulaganja u vrijednosne dužničke papire. Dužnički vrijednosni papiri nisu toliko izloženi riziku promjena cijena kao što su to dionice. U slučaju da se osiguranik u jednom trenutku predomisli te poželi promijeniti postojeći obvezni mirovinski fond, to može učiniti na šalteru REGOS-a i u poslovnicama FINA-e. Uvjet je da je prošlo više od 14 dana od prethodne promjene mirovinskog fonda. Mijenjanjem obveznog mirovinskog fonda, zapravo, mijenja se i mirovinsko društvo (ako se ne radi samo o promjeni kategorije fonda). Naime, svako mirovinsko društvo upravlja jednim obveznim mirovinskim fondom svake od kategorija A, B i C. Za izlaz iz mirovinskog fonda u prve tri godine članstva, potrebno je platiti naknadu, a nakon prve tri godine članstvo se može besplatno promijeniti.

Kategoriju (A, B ili C) obveznog mirovinskog fonda osiguranik može promijeniti tek kada navrší broj godina koji je djeljiv sa tri, i to samo u kalendarskom mjesecu u kojemu je osiguranik i rođen. Postavljanjem takvog uvjeta zakonodavac je imao namjeru spriječiti velike odljeve iz mirovinskih fondova pojedinih kategorija koji bi mogli narušiti ravnotežu nužnu za ostvarivanje investicijske strategije. Prilikom promjene mirovinskog fonda u odnosu na kategoriju ne naplaćuje se izlazna naknada.

REGOS će članove fondova prebacivati u drugu kategoriju kada steknu uvjete za to, i to na sljedeći način:

- Ako je osiguranik član fonda kategorije A, na dan kada do ispunjenja uvjeta za starosnu mirovinu bude imao imali još deset godina prebacit će ga u mirovinski fond kategorije B kojim upravlja isto mirovinsko društvo.
- Ako je osiguranik član fonda kategorije B koji do stjecanja uvjeta za starosnu mirovinu ima manje od pet godina, prebacit će ga u mirovinski fond kategorije C kojim upravlja isto mirovinsko društvo.
- Ako je osiguraniku do datuma umirovljenja ostalo pet do deset godina, može se samostalno odlučiti o promjeni iz fonda kategorije B u fond kategorije C, ali nema više mogućnost izbora fonda kategorije A.⁶¹

⁶¹ Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga. Mirovinski sustav, dostupno na: <http://www.hanfa.hr/getfile/42493/HANFA-Mirovinski.pdf%20%7Cy%20Mirovinski%20sustav> (1.7.2016.)

Mirovinsko društvo upravlja fondom, ali osiguranik i ostali članovi fonda vlasnici su imovine obveznog mirovinskog fonda. Ovdje se radi o osobnoj imovini pojedinog člana obveznog mirovinskog fonda, pa ako taj član premine, a njegovi članovi obitelji nemaju pravo na obiteljsku mirovinu, ukupna kapitalizirana sredstva na računu preminulog člana predmet su nasljeđivanja prema zakonu koji uređuje pravo nasljeđivanja. Svako mirovinsko društvo mora izabrati depozitara i to kreditnu instituciju ili podružnicu kreditne institucije koja ima odobrenje Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga (Hanfe) za obavljanje tog posla. Depozitar u ime osiguranika čuva imovinu iz mirovinskog fonda.

Mirovinski fond ne može propasti, ali se može smanjiti vrijednost imovine u njegovu vlasništvu. Radi zaštite osiguranika zakonom je propisan tzv. zajamčeni prinos. Svakom članu mirovinskog fonda jamči se prinos u visini referentnog prinosa odgovarajuće kategorije mirovinskih fondova umanjenog za dvanaest postotnih bodova u mirovinskom fondu kategorije A, šest postotnih bodova u mirovinskom fondu kategorije B te tri postotna boda u mirovinskom fondu kategorije C. Stopa referentnog prinosa računa se kao aritmetička sredina prosječnih godišnjih prinosa svih mirovinskih fondova iste kategorije za razdoblje od prethodne tri kalendarske godine, pri čemu pojedini fond sudjeluje proporcionalno s obzirom na svoj udio u ukupnoj neto vrijednosti imovine svih mirovinskih fondova iste kategorije.⁶²

7.3. Dobrovoljni mirovinski fond

Dobrovoljni mirovinski fond stvar je osobnog odabira. Članstvo u dobrovoljnom mirovinskom fondu počinje sklapanjem ugovora o članstvu s mirovinskim društvom i upisom u registar članova fonda. Ako osiguranik želi raskinuti ugovor o članstvu, može to učiniti u roku od 15 dana od dana prve uplate na osobni račun u fondu. Mirovinskom društvu upućuje pisanu izjavu bez posebnog navođenja razloga zašto prekida članstvo.

U dobrovoljnom mirovinskom fondu osoba može biti član više fondova. Ako se za to odluči, ostvaruje pravo na isplatu državnih poticajnih sredstava samo u jednom mirovinskom fondu te će državna poticajna sredstva biti isplaćena samo jednom godišnje za prethodnu godinu. Sredstva na osobnom računu člana dobrovoljnog mirovinskog fonda predmet su nasljeđivanja

⁶² ibid. (1.7.2016.)

u skladu sa zakonom koji uređuje pravo nasljeđivanja. Dobrovoljni mirovinski fondovi mogu biti otvoreni ili zatvoreni.

Otvoreni fondovi namijenjeni su za sve fizičke osobe. Zatvoreni fondovi predviđeni su za zaposlenike određenog poslodavca koji je odlučio osnovati fond za svoje zaposlenike, za samozaposlene osobe, za sindikat koji želi osnovati fond za svoje članove te za članove udruge samostalnih djelatnosti.

Mirovinsko društvo, u slučaju zatvorenog dobrovoljnog mirovinskog fonda i pokrovitelj zatvorenog fonda, dužno je informirati članove fonda odnosno potencijalne članove fonda o mogućnostima koje im pruža članstvo u fondu i obavijestiti ih o njihovim pravima i obvezama koje proizlaze iz članstva. U slučaju nezadovoljstva osiguranika članstvom u dobrovoljnom mirovinskom fondu, on ima na raspolaganju jednake mogućnosti kao i član obveznog mirovinskog fonda.⁶³

7.4. Prava i obveze korisnika mirovina

Ostvarivanjem prava na mirovinu iz drugog i trećeg stupa osiguranik odabire mirovinsko osiguravajuće društvo. Zatim podnosi zahtjev za sklapanje ugovora o mirovini. Nadalje, sklapa ugovor o mirovini s osiguravajućim društvom. Na temelju sklopljenog ugovora određuje se i isplaćuje mirovina.

Iznos mirovine, koja će se isplaćivati, određuje se na temelju ukupnog iznosa svih kapitaliziranih uplata, koje je ostvario u fondu te na temelju izravnih jednokratnih uplata na račun mirovinskog osiguravajućeg društva. Osim toga, u obzir se uzimaju i drugi elementi koji su značajni za isplatu mirovine, npr. dob osiguranika na dan ostvarivanja prava na mirovinu, vrsta i oblik mirovine koja će se isplaćivati i drugo.

Ugovor o mirovini treba biti sastavljen u pisanom obliku i sadržavati podatke koji su značajni za isplatu mirovine. U njemu trebaju biti podaci o mirovinskom osiguravajućem društvu koje isplaćuje mirovinu, svi osobni podaci osiguranika, podaci o bračnom drugu, imenovanom korisniku i staratelju za imenovanog korisnika obiteljske mirovine.

U ugovoru također mora biti visina naknade koju osiguranik mora platiti mirovinskom osiguravajućem društvu, iznos i način isplate mirovine te drugi podaci važni za isplatu

⁶³ ibid. (1.7.2016.)

mirovine. Pri sklapanju ugovora o mirovini, osiguranik zaprima pisana pravila mirovinskog osiguravajućeg društva koja se odnose na navedeni ugovor i koja čine dio ugovora o mirovini te ih je važno detaljno proučiti.

Mirovinsko osiguravajuće društvo dužno je osigurati uvjete za izvansudsko rješavanje sporova između osiguranika i mirovinskog osiguravajućeg društva. Postupak izvansudskog rješavanja sporova propisan je i u ugovoru o mirovini.

Ukoliko, primjerice, osiguranik promijeni adresu, tekući račun ili se dogodi bilo kakva druga promjena koja utječe na isplatu mirovine, utoliko u roku od 15 dana mora podnijeti prijavu mirovinskom osiguravajućem društvu.⁶⁴

7.5. HANFA

Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA) nadzorno je tijelo koje provodi nadzor nebankarskog financijskog sektora s ciljem promicanja i očuvanja njegove stabilnosti. Ne bankarski financijski sektor obuhvaća tržište kapitala, osiguranja, *leasinga* i *faktoringa*, investicijske fondove te drugi i treći stup mirovinskog osiguranja. HANFINI subjekti nadzora pravne su i fizičke osobe koje na tim tržištima pružaju financijske usluge. Zadaća HANFE je osigurati da oni posluju u skladu s propisima koji se odnose na navedena područja. HANFA je nadzorno tijelo pa eventualne sporove s HANFINIM subjektima nadzora rješavaju nadležna sudska tijela. Ona nije ovlaštena arbitrirati u takvim imovinsko-pravnim pitanjima.

HANFA ne može davati savjete ili preporuke u vezi s financijskim uslugama koje osiguranik koristi ili namjerava koristiti. Primjerice, preporuka određene financijske usluge ili određenog pružatelja usluge. Ipak, HANFA na svojim internetskim stranicama objavljuje registre subjekata nadzora, pokazatelje poslovanja, tekstove i priručnike o obilježjima i rizicima spomenutih financijskih usluga, propise za čiju je provedbu nadležna i druge važne informacije.

⁶⁴ *ibid.* (2.7.2016.)

8. PRIJETNJE ODRŽIVOSTI MIROVINSKOG SUSTAVA

Zbog nesređenog stanja mirovinskog sustava u Hrvatskoj su se donosili razni zakoni i na različite se načine pokušala održati stabilnost mirovinskog sustava. Od vremena hrvatskog osamostaljenja, najznačajnijom reformom koja bi imala pozitivne učinke na dugi rok smatrala se ona iz 2002. koja se odnosila na promjenu koncepcije mirovinskog sustava odnosno uvođenje II. i III. stupa mirovinskog osiguranja. Ona znači djelomičnu privatizaciju mirovinskog sustava. Ta se privatizacija ogleda u napuštanju koncepcije isključivo javnog mirovinskog sustava i prelasku na mirovinski sustav u kojem su dva dijela privatizirani.⁶⁵

Novi reforma je donijela i određene nepogodnosti kao što je tranzicijski trošak. To je iznos za koji se umanjuju uplate doprinosa u proračun za dio uplata koje nakon reforma odlaze u obvezne mirovinske fondove. Stope mirovinskog doprinosa za osiguranike II. stupa podijelile su se na stopu za obvezno mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti od 15 % (iz plaće i drugih osnovica za plaćanje doprinosa) i stopu od 5 % za obvezno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje.

Doprinosi su se smanjili s 20 % osnovice na 15 %. To znači da su se prihodi od doprinosa za državni proračun po osnovi mirovinskog osiguranja smanjili za jednu četvrtinu. Moglo bi se reći da je rast tekućeg deficita državnog proračuna usko vezan uz spomenuti tranzicijski trošak. S druge strane, kako se isplate budućih mirovina sve manje vežu za buduće državne proračune i kako dio budućih isplata preuzimaju privatni mirovinski fondovi koji kapitaliziraju individualne uplate mirovinskih doprinosa, implicitni se dug mirovinskog sustava nakon uvođenja II. stupa mirovinske štednje smanjuje. Iz tog razloga moglo bi se reći da se u prijelaznom razdoblju pokušalo usmjeriti na budućnost u kojoj bi rezultati reforme bili vidljiviji i povoljniji.

U godini 2003., nakon što su uvedeni II. i III. mirovinski stup, broj umirovljenika bio je na razini 1 054 549, broj osiguranika iznosio je 1 443 99, a izdaci za mirovine iznosili su 9,9 % BDP-a.

⁶⁵ Potočnjak, Željko. Nova koncepcija i struktura hrvatskog mirovinskog sustava, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 50 (2000.), str. 704

Prema podacima HZMO-a, na kraju rujna 2014. broj umirovljenika iznosi 1 220 681, broj osiguranika je na razini 1 443 744, a izdaci za mirovine kreću se na razini od približno 37 milijardi kuna. Godinu ranije ukupni izdaci za isplatu mirovina iznosili su 10,9 % BDP-a.⁶⁶

Međutim, u razdoblju od uvođenja II. i III. mirovinskog stupa dogodio se cijeli niz djelomičnih intervencija u mirovinski sustav koje su imale negativan učinak na financijsku održivost mirovinskog sustava. Nejednakost među korisnicima mirovina bila je sve veća.

Posttranzicijsko razdoblje nakon rata, kriza te starenje stanovništva, sve to zahtijevalo je određenu gospodarsku prilagodbu koja je dočekana nespremno i tako izazvala neravnotežu na tržištu rada. Smanjenje broja zaposlenih uz istovremeno povećanje broja umirovljenika te broja korisnika povlaštenih, obiteljskih i invalidskih mirovina sve je više produbljivao deficit javnog mirovinskog sustava.

Naime, samo oko 60 % ukupnih mirovinskih rashoda pokriva se prikupljenim prihodima koje zaposleni uplaćuju u državni proračun. Hrvatska je olako propustila nekoliko prilika da se uhvati u koštac s vlastitim strukturnim slabostima te je tijekom učestalih izbornih ciklusa koristila sustav mirovinskih prava za očuvanje socijalnog mira, a zauzvrat je dobivala produbljivanje fiskalne neravnoteže.⁶⁷

Pad stope zaposlenosti utjecao je na smanjenje prihoda od mirovinskih doprinosa što je na kraju rezultiralo slabljenjem i problemom javnog fiskalnog sustava da isplati tekuće mirovine. Nadalje, stvari ne postaju bolje ni u 2014. Naime, nakon izostanka odlučnog konsolidacijskog zamaha u domaćoj fiskalnoj politici, Hrvatska je kao članica Europske unije ušla u Proceduru pri prekomjernom proračunskom manjku, čime je preuzela obvezu da u trogodišnjem razdoblju smanji deficit konsolidirane opće države na razinu ispod 3 % BDP-a te da uspori rast javnog duga s konačnim ciljem njegovog smanjivanja na razinu ispod 60 %.⁶⁸ Unatoč predloženoj Vladinoj strategiji tzv. Nacionalnog programa reformi te programa konvergencije RH za razdoblje od 2014. do 2017., gdje je okvir fiskalne politike u srednjoročnom razdoblju u potpunosti određen EDP procedurom, posljednja događanja na planu državnog proračuna ne pokazuju pozitivne promjene.

⁶⁶ Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga. Mirovinski sustav, dostupno na: <http://www.hanfa.hr/getfile/42493/HANFA-Mirovinski.pdf%20%7Cy%20Mirovinski%20sustav> (4.7.2016.)

⁶⁷ ibid. (5.7.2016.)

⁶⁸ ibid. (5.7.2016.)

U studenom 2014. Vlada je donijela drugi po redu proračunski rebalans iz kojeg je razvidno kršenje pravila odgovornog fiskalnog ponašanja što upućuje na nekontrolirano izvršenje proračunskih rashoda uz istovremeni podbačaj u prikupljanju poreznih i prihoda od doprinosa. U okviru posljednjeg rebalansa Vlada je povećala plan rashoda za isplatu mirovina u iznosu od gotovo 340 milijuna kuna. Istovremeno su se smanjivali ukupni prihodi od doprinosa. Kako je morala smanjiti deficit opće države u trogodišnjem razdoblju na razinu ispod 3 % BDP-a, Vlada je bila prisiljena predložiti paket mjera za rješavanje istog. Na zahtjeve iz EDP-a odgovorila je nizom konsolidacijskih mjera koje su izvedene na prihodovnoj strani proračuna.

Nadalje, 1. travnja 2014. došlo je do izmjena u sustavu doprinosa za mirovinsko osiguranje temeljem beneficiranog radnog staža. Naime, omogućen je izlazak članova obveznih mirovinskih fondova te prijenos njihovih kapitaliziranih sredstava u državni proračun. Vlada je predvidjela da će po ovoj osnovi imati priljev u državni proračun u iznosu od 2,8 milijardi kuna, dok je u 2015. ostvareno očekivanih dodatnih 2,2 milijarde kuna. Za navedene se osigurane osobe očekuju dodatni prihodi od oko 400 milijuna kuna na godišnjoj razini.⁶⁹

Vlada se različitim načinima i s više različitih elemenata nastojala uhvatiti u koštac s održivosti mirovinskog sustava. No, moglo bi se zaključiti da je često donosila nepromišljene i brzoplete odluke i mjere koje bi tek djelomično riješile problem mirovinskog deficita. Primjerice, za iznos povučenih sredstava iz II. mirovinskog stupa država se nije trebala zadužiti za isplatu tekućih mirovina. Priljev sredstava iz II. stupa u I. mirovinski stup svojevrsni je oblik nacionalizacije imovine mirovinskih fondova. Time se također povećava mirovinski dug jer se povećavaju izdaci za mirovine u budućnosti. Mirovinska reforma trebala se kretati u smjeru povećavanja relativnog izdavanja u II. stup, a činjenica je da su neke stvari krenule drugim putem. Prijenos sredstava iz II. stupa predstavlja implicitni povratak na model sustava međugeneracijske solidarnosti koji je, iz svih dosada navedenih razloga, napušten zbog svoje neadekvatnosti i financijske neodrživosti.⁷⁰

Iz svega spomenutog može se zaključiti da se stvara privid rješavanja problematike održivosti mirovinskog sustava. Vladu nije moguće isključiti iz mirovinskog sustava i ključna je varijabla upravljanje javnim poslovima.

⁶⁹ ibid. (5.7.2016.)

⁷⁰ ibid. (5.7.2016.)

Ipak, reforma je donijela i neke pozitivne promjene kao što je utjecaj mirovinskih fondova na razvoj financijskog tržišta. Mirovinski fondovi u Hrvatskoj glavni su financijski partner države, a svojim su prinosima među višima u regiji i Europi. No, posezanje za kapitaliziranim sredstvima na osobnim računima budućih umirovljenika povećava javnog dug u budućnosti što za građane znači jače porezno opterećenje, što na kraju utječe na cjelokupnu ekonomsku situaciju u zemlji.

Visina mirovine u budućnosti ponovno će ojačati svoju ovisnost o broju zaposlenih. Važno je spomenuti da je Hrvatska zemlja s padajućim natalitetom što ne ide u prilog pozitivnoj slici trenutnih mjera mirovinskog sustava u budućnosti. Očekivani pad broja radno aktivnih stanovnika ima negativne implikacije upravo na I. stup međugeneracijske solidarnosti. Podjela rizika na tri mirovinska stupa u svojoj temeljnoj zamisli osigurava veću socijalnu sigurnost i smanjeni rizik starosti. U biti, prelazi se na sustav gdje je pojedinac sve više sam odgovoran za svoju socijalnu sigurnost te važnu ulogu dobiva tržište što bi trebao biti pozitivan čimbenik gospodarskog razvoja.

S aspekta budućih umirovljenika, nužno je postaviti pitanje kako više odvajati u II. i III. mirovinski stup, a pritom tekuće deficite financirati sredstvima koja bi se oslobodila racionalizacijom neproaktivnih javnih rashoda koji godinama ne pokazuju promjene u svojoj strukturi.⁷¹

Zamrzavanje i ukidanje kapitalizirane obvezne mirovinske štednje kratkotrajno ublažavaju sindrom visokog fiskalnog deficita, dok u budućnosti stvaraju nove poteškoće u ispunjavanju obveza prema budućim umirovljenicima. Iz tog razloga nije preporučljivo poticati takve ideje.

⁷¹ ibid. (6.7.2016.)

9. PRIMJER IZDVAJANJA DOPRINOSA ZA MIROVINSKI SUSTAV

Jedna od najvažnijih zadaća poslodavca sastoji se od obračuna doprinosa svojih zaposlenika. Osnovica za obračun svih doprinosa uvijek je ista (osim nekih manjih iznimaka), a to je u slučaju osiguranika po osnovi radnog odnosa, plaća i ostali primici podložni obvezi poreza na dohodak, što ih poslodavac pored plaće isplaćuje zaposleniku. No, stope za obračun doprinosa različite su, ovisno o vrsti doprinosa. Dio doprinosa ide na teret zaposlenika, a dio doprinosa ide na teret sredstava poslodavca (doprinos za zdravstveno osiguranje i za zapošljavanje). Doprinosi za mirovinsko osiguranje idu na teret radnika te umanjuju njegovu bruto plaću. Kao što je u radu već spomenuto, posljednjom mirovinskom reformom određeno je da svaki zaposlenik, a isto tako i honorarni zaposlenik (po ugovoru o djelu), mora dio svoga dohotka usmjeravati u mirovinske fondove i to 15 % bruto plaće izdvaja se u takozvani I. stup, a 5 % bruto plaće za II. stup, u kojemu se ulaže u neki od obveznih mirovinskih fondova. Taj novac investira se i predstavlja buduću imovinu osiguranika i ovisi o tome koliki prinos ostvaruje njegov obvezni mirovinski fond. Zakonom o doprinosima poslodavcu su propisane i obveze doprinosa u širem smislu te je prema tim odredbama poslodavac dužan doprinose obračunati. Kad je riječ o doprinosima koji su teret osiguranika, poslodavac utvrđuje vrstu i iznos za svakog osiguranika te ih obustavlja od plaće. Nakon toga uplaćuje utvrđene obveze i izvještava porezno tijelo o nastalim obvezama svakog od doprinosa. Prema odredbama Zakona o prikupljanju podataka o doprinosima za obvezna mirovinska osiguranja, poslodavac ima obvezu sastaviti i izviješće na Obrascu R-Sm i izvijestiti REGOS o svakoj osnovici i svakom iznosu te vrsti doprinosa za mirovinska osiguranja (I. i II. stup) i to pojedinačno za svakog radnika/osiguranika.

Za primjer izdvajanja doprinosa za mirovinsko osiguranje uzet je primjer platne liste autora zaposlenog u Srednjoj školi Duga Resa (slika 1.), primjer ukupnih doprinosa na plaću (slika 2.) te sintetika obračuna plaće za 63 zaposlenika Srednje škole Duga Resa za mjesec kolovoz 2016. (slika 3.).

Slika 1 - Obračunska isprava za isplatu plaće-naknade za razdoblje: kolovoz 2016. (Obrazac IP1)

Datum i vrijeme: 09.09.2016. u 14:25
Stranica: 1

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
REGISTAR ZAPOSLENIH U JAVNOM SEKTORU

Poslodavac: SREDNJA ŠKOLA DUGA RESA
JOZEPIŃSKA CESTA 27, 47250 Duga Resa
OIB: 94521720903 RKP: 19087 IBAN: HR8410010051563100472 kod HRVATSKA NARODNA BANKA

Obrazac IP1

OBRAČUNSKA ISPRAVA ZA ISPLATU PLAĆE-NAKNADE ZA RAZDOBLJE: kolovoz 2016.

Posloprimac: POLOVIĆ IRENA
Sunčano naselje 11, 47250 Duga Resa
OIB: 07064051402 Datum isplate: 09.09.2016

Ustrojstvena jedinica: 00 UPRAVA

Ustrojstvena jedinica	UPRAVA
Radno mjesto	VODITELJ RAČUNOVODSTVA
Osnovica	5.108,84
Propisani koeficijent	1,0860
Minuli rad	0,045

BRUTO Redovni mjesečni fond sati: 184

VrPr	Naziv	Sati	Koeficijent	Iznos
1010	REDOVAN RAD	168,00	1,08600	5.065,75
1020	NAKNADA PLAĆE ZA DRŽAVNI BLAGDAN I NERADNI DANI	16,00	1,08600	482,45
1700	MINULI RAD		0,04500	249,67
1118	DODATAK PO SPORAZUMU		0,13725	795,76
UKUPNO				6.593,63

DOPRINOSI IZ PLAĆE

VrPr	Naziv	Stopa %	Iznos
3020	MIO - I. STUP ZA OSOBE KOJE JESU U II. STUPU - REDOVNO	15,00	989,04
3030	MIO - II. STUP - REDOVNO	5,00	329,68
UKUPNO			1.318,72

DOHODAK 5.274,91

OLAKŠICE

VrPr	Naziv	Koeficijent	Iznos
6010	OSNOVNI OSOBNI ODBITAK	1,00000	2.600,00
UKUPNO			2.600,00

POREZNA OSNOVICA 2.674,91

POREZ NA DOHODAK I PRIREZ POREZU

VrPr	Naziv	Stopa %	Osnovica	Iznos
4010	POREZ	12,00	2.200,00	264,00
4010	POREZ	25,00	474,91	118,73
4040	PRIREZ	10,00	382,73	38,27
UKUPNO				421,00

Primatej: 990 - Duga Resa IBAN: HR2510010051709912004 PNB: HR68 1880-94521720903-16253

NETO 4.853,91

NEOPOREZIVI PRIHODI

VrPr	Naziv	Sati	Iznos
UKUPNO			0,00

UKUPNA PRIMANJA 4.853,91

OBUSTAVE

VrPr	Naziv	Vjerovnik	Opis obustave	Ostatak Salda kredita	Preostali Postotak % broj rata	Iznos
UKUPNO						0,00

IZNOS ZA ISPLATU 4.853,91

HR3223400093202085416 Tekući račun 2340009 - PRIVREDNA BANKA ZAGREB D.D. 4.853,91

DOPRINOSI NA PLAĆU

VrPr	Naziv	Stopa %	Iznos
3040	DOPRINOS ZA ZDRAVSTVENO OSIGURANJE- REDOVNO	15,00	989,04
3050	DOPRINOS ZA OZLJEDE NA RADU - REDOVNO	0,50	32,97
3060	DOPRINOS ZA ZAPOSŁJAVANJE - REDOVNO	1,70	112,09
UKUPNO			1.134,10

UKUPAN TROŠAK PLAĆE 7.727,73

SREDNJA ŠKOLA
DUGA RESA
Mr.sc. Nikola Mrzljak
(polpis odgovorne osobe poslodavca)

Datum predaje radniku/radnici: 09.09.2016.

Izvor: Arhiva poslodavca autora

Slika 1. pokazuje platnu listu autora za mjesec kolovoz 2016. Na vrhu IP1 obrasca vidljiva je bruto plaća autora (tzv. bruto 1.) u iznosu od 6.593,63 kune. Na prethodnoj stranici objašnjeno je kako dio doprinosa ide na teret poslodavca, a dio na teret zaposlenika.

Poslodavac na bruto plaću zaposlenika plaća doprinose za zdravstveno osiguranje i doprinose za zapošljavanje što na kraju predstavlja ukupan trošak zaposlenja radnika (doprinosi na plaće). U ovom slučaju, financijski trošak poslodavca, tj. Srednje škole Duga Resa odnosno za to nadležnog ministarstva - Ministarstva znanosti obrazovanja i sporta (tzv. bruto 2) iznosi 7.727,73 kune.

Ono što je u ovome radu bitno naglasiti troškovi su za mirovinsko osiguranje koji idu na teret radnika. Pa tako bruto plaća u odnosu na zaposlenika iznos je na koji mu se obračunavaju doprinosi za mirovinsko osiguranje te porezi i prirez. Umanjeni iznos predstavlja neto plaću zaposlenika koja je u ovom slučaju 4.853,91.kune. No, kao što je već spomenuto, ovaj rad je usmjeren na tematiku mirovinskog sustava, pa je važno ukazati na činjenicu koliko zaposlenik mjesečno izdvaja za troškove I. i II. stupa mirovinskog osiguranja (**doprinosi iz plaće**). Na iznos bruto plaće od 6.593,63, autor mjesečno izdvaja ukupno 1.318,72 kune. Od toga 15 % doprinosa, to jest iznos od 989,04 kune izdvaja za I. stup, a 5% to jest iznos od 329,68 kuna za II. stup mirovinskog osiguranja. Prvi stup mirovinskog osiguranja stup je međugeneracijske solidarnosti i dio je starog sustava što znači da je to iznos koji se izdvaja za postojeće umirovljenike, dok se u drugi stup uplaćuje iznos iz kojeg će zaposlenik jednog dana ostvarivali svoja mirovinska prava.

Slika 2 - Ukupni doprinosi za mjesec kolovoz za zaposlenike SŠ Duga Resa

Naziv	Ukupno	Koeficijenti	Iznos
3020 - MIO - I. stup za osobe koje jesu u II. stupu - redovno	48	0,1500	41.297,07
3010 - MIO - I. stup za osobe koje nisu u II. stupu - redovno	13	0,2000	17.161,52
3030 - MIO - II. stup - redovno	48	0,0500	13.765,72
DOPRINOSI IZ PLAĆE UKUPNO:			72.224,31
3050 - Doprinos za ozljede na radu - redovno	61	0,0050	1.805,63
3060 - Doprinos za zapošljavanje - redovno	61	0,0170	6.139,08
3040 - Doprinos za zdravstveno osiguranje- redovno	61	0,1500	54.168,22
DOPRINOSI NA PLAĆU UKUPNO:			62.112,93
SVEUKUPNO:			134.337,24

Poljak
 SREDNJA ŠKOLA
 DUGA RESA
 2

Ispisao: SNJEŽANA POLJAK

Izvor: Arhiva poslodavca autora

Na slici 2. prikazani su ukupni doprinosi za mjesec kolovoz za sve zaposlenike SŠ Duga Resa. Srednja škola Duga Resa broji ukupno 63 zaposlenika. Na slici možemo vidjeti da su doprinosi obračunati za 61 zaposlenu osobu. Naime, dva zaposlenika oslobođena su plaćanja doprinosa za mirovinsko osiguranje i to na temelju izmijenjenog Zakona o doprinosima od 1. siječnja 2015. kojim je uvedena olakšica za prvo zapošljavanje.

Također, poslodavac koji na neodređeno vrijeme zaposli osobu koja nema evidentiranog staža u mirovinskom osiguranju, za tog je radnika oslobođen plaćanja doprinosa na plaću do godine dana od dana zaposlenja.

Iz slike je također vidljivo da 13 zaposlenika za prvi stup izdvaja 20 % doprinosa na plaću. Naime, prema Zakonu iz 2002. godine, osobama osiguranim samo u I. stupu, a koje su u vrijeme uvođenja drugog stupa imale više od 50 godina ili manje od 50, a više od 40 godina života, a nisu se dobrovoljno uključile u II. stup, obračunava se doprinos za mirovinsko osiguranje iz njihove plaće u visini 20 %. Ukupan iznos doprinosa za spomenute zaposlenike je 17.161,52 kune. Ostalih 48 zaposlenih izdvajaju doprinose i za I. i za II. stup mirovinskog osiguranja. Iz slike 2. vidljivo je da je za mjesec kolovoz 2016. za 48 zaposlenih za I. stup, izdvojen ukupan iznos od 41.297,07, a za II. stup 13.765,72 kune. Ukupni iznos doprinosa na plaću je 72,224,31 kune što je također vidljivo na stranici koja slijedi, na slici 3. to jest sintetici rekapitulacije plaće za mjesec kolovoz 2016.

Slika 3 - Sintetika rekapitulacije plaće za 08./2016.

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
REGISTAR ZAPOSLENIH U JAVNOM SEKTORU

Datum i vrijeme: 05.09.2016. u 08:52
Stranica: 1 / 1

SREDNJA ŠKOLA DUGA RESA
JOZEFINSKA CESTA 27, 47250 Duga Resa
OIB: 94521720903

Sintetika rekapitulacije plaće za 08/2016.
Vrsta obračuna: OSNOVNI OBRAČUN
Datum obračuna: 05.09.2016.

Sintetika rekapitulacije plaće za 63 zaposlenika.

Naziv	Iznos
Bruto plaća	361.121,44
Doprinosi iz plaće - ukupno	72.224,31
Doprinosi na plaću - ukupno	62.112,93
Godišnji odbici	159.561,47
Porez na dohodak i prirez porezu	23.349,23
Neto plaća	265.547,90
Neoporezive naknade i dodatci ukupno	3.006,46
Obustave ukupno	19.314,30
Iznos za isplatu	249.240,06
Iznos za isplatu - poslodavac	426.240,83
Ukupno:	426.240,83

Duga Resa,
05.09.2016

SREDNJA ŠKOLA
DUGA RESA
2 potpis i pečat

Ispisao: SNJEŽANA POLJAK

Izvor: Arhiva poslodavca autora

Na slici 3. vidljivo je da se od ukupnog iznosa od 426.240,83 kune za mjesec kolovoz 2016. za 63, odnosno 61 zaposlenih, iznos od 72.224,31. kune odnosi na doprinose na plaću.

10. ZAKLJUČAK

Sustav mirovinskog osiguranja izuzetno je važan segment ukupnog gospodarskog, socijalnog i političkog života Republike Hrvatske. Skrb za stare i nemoćne te prvi počeci mirovinskog sustava sežu do prve polovice 19. stoljeća. Prema sadašnjim mjerilima, mirovinsko osiguranje međugeneracijske solidarnosti u Hrvatskoj ubraja se među najstarije u svijetu. Mirovinski sustav kroz vrijeme doživljava određene promijene te ga obilježavaju kriza zaposlenosti i velik broj umirovljenika. Nadalje, demografske promjene, siva ekonomija, velik broj privilegiranih mirovina, promjene u strukturi rada, odlazak mladih ljudi te niska stopa zaposlenosti. Država sve većim iznosima mora subvencionirati mirovine. Problemi neodrživosti mirovinskog sustava pokušali su se riješiti provođenjem mirovinskih reformi koje su donijela određena poboljšanja, ali i dodatne nepravilnosti.

Moglo bi se zaključiti da svaka promjena odnosno namjera za poboljšanjem stanja u mirovinskom sustavu uzrokuje nove neravnoteže. Pitanje je i može li se stanje mirovinskog sustava uopće poboljšati ili bi trebalo prihvatiti činjenicu da se treba usmjeriti na mjere kojima bi se spriječilo njegovo daljnje urušavanje. Financiranje mirovina u budućnosti prvenstveno će ovisiti o gospodarskim kretanjima i stopi zaposlenosti. Hrvatska, naime, prema stopi zaposlenosti zaostaje za razvijenim europskim zemljama te je osobito niska stopa zaposlenosti mlađeg i starijeg te ženskog dijela stanovništva.

Potrebno je suočiti se sa činjenicom da je održivost hrvatskog mirovinskog sustava ozbiljno narušena te treba tražiti prikladan odgovor na probleme koji se javljaju te ostaviti zastarjele načine razmišljanja i funkcioniranja. Financiranje mirovina sve je teže ostvariti. Prema podacima HZMO-a, u Hrvatskoj, za listopad 2016. odnos broja korisnika mirovina i osiguranika je 1:1,21. Nadalje, u Karlovačkoj županiji prema posljednjim podacima veći je broj umirovljenika nego zaposlenih. Najviše zaposlenih u odnosu na umirovljenike je u Zagrebu.

Da bi se djelovalo na stanje moguće su razne opcije i mogućnosti. Važno je istaknuti da Vlada ima značajnu ulogu u funkcioniranju mirovinskog sustava i da je ključno da učinkovito upravlja javnim poslovima. Mnoge zemlje u svijetu svoj mirovinski sustav nastojale su prilagoditi svojem specifičnom stanju, stoga pravi izbor i za Hrvatsku treba biti onaj koji će se najbolje uskladiti s političkom ekonomijom učinkovite reforme. Važno je shvatiti da ne postoje univerzalni recepti za zdrav mirovinski sustav i sustav koji bi bio otporan na

promjene. Ipak neke korekcije su nužne. Primjerice, veliki je jaz između radničkih i povlaštenih mirovina. Veliki broj umirovljenika na neki je način povlašten.

U idućim godinama trebalo bi doći do nestanka korisnika mirovina pod povoljnijim uvjetima iz prošloga sustava. Zatim velik broj korisnika invalidskih mirovina posljedica su nepromišljenog zakonskog okvira, rata, loše obrazovne strukture, visoke nezaposlenosti, nepovoljnih uvjeta rada, nejednakosti u pravima, korupcija te nedovoljna briga o vlastitom zdravlju.

Ne bi trebalo zanemariti ni problem dvostrukog terećenja mlađih generacija. Od njih se očekuje da mirovinskom štednjom sami sebi osiguraju buduća mirovinska primanja, a istovremeno plaćaju doprinose u sustavu generacijske solidarnosti za mirovine starijih generacija od kojih se nije očekivalo da se brinu za svoje buduće mirovine. Postoje i druge nepravde koje su se javile razvojem novog mirovinskog sustava i koje se tiču „starih“ i „novih“ umirovljenika.

Važno je naglasiti da se Hrvatski sustav mirovinskog osiguranja prvenstveno temelji na obuhvatu zaposlenih osoba koje plaćaju doprinos. Stoga za postizanje njegove održivosti i ravnoteže najvažnije je povećati zaposlenost. Građani žele raditi i stvarati, no mirovinski sustav i norme umirovljenja mogu biti ustrojene tako da im se takav rad doista ne isplati. Potrebno je stvoriti okruženje u kojem bi „odljev mozгова“ bio manji, dakle potaknuti mlađe generacije da ostanu u zemlji kao i poticati starije generacije da duže ostanu u svijetu rada. Prilagodbe na području zapošljavanja starijih mogu se provoditi kroz određenu aktivnu politiku zapošljavanja starijih i već umirovljenih osoba. Također je potrebno razbiti stereotype i predrasude o starijim osobama. Privatizacija mirovinskog sustava ostvarena u Hrvatskoj stvorila je jaz u financijama javnog mirovinskog sustava koji je velik i za koji je moguće reći da će takav ostati kroz duži period vremena.

Zaključno, premda je funkcija javnih institucija u mirovinskom sustavu značajna i premda su spomenute mjere od velike važnosti, u današnje vrijeme pojedinac bi se trebao sve više okretati sebi i postati svjestan da je on taj koji je najviše odgovoran za svoju socijalnu sigurnost. Također je važna mirovinska pismenost. Pojedinac bi trebao znati sve o funkcioniranju mirovinskoga sustava u svojoj zemlji. U budućnosti, mirovine iz obveznog mirovinskog osiguranja, bit će jedva dovoljne za pokriće minimalnog životnog standarda. Mnogi nisu toga svjesni, a mnogi su nedovoljno informirani. Mirovinski pismeni planiraju dodatnu štednju iz privatnih izvora štednje.

POPIS LITERATURE

1. Analiza mirovinskog sustava.2014. *Institut za javne financije*. Zagreb.
2. Barr, N. 2002. *Mirovinske reforme: mitovi, istine i izbori mirovinske politike*. Revija za socijalnu politiku, 3-4: 343-364. Zagreb.
3. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje i njegovi pravni prednici; godišnji izvještaji. Citirano prema HZMO (2002 : 207-208)
4. Marušić, Lj.; Rismondo, M. 2004. *Kandidatura Hrvatske za Europsku uniju i hrvatski mirovinski sustav*. Mirovinsko osiguranje, Zagreb.
5. Rismondo M.; Grubić V. 1998. *Zakon o mirovinskom osiguranju*. Informator, Zagreb.
6. Đukanović Lj., Frntić D.F., Gović-Penić I., Milković D., Rismondo M. 2014. *Novine u radnom i socijalnom zakonodavstvu*. Novi informator d.o.o., Zagreb.
7. Potočnjak, Ž. 2000. *Nova koncepcija i struktura hrvatskog mirovinskog sustava*. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb.
8. Puljiz Vladimir 2007. *Hrvatski mirovinski sustav: korijeni, evolucija i perspektive*. Rev. soc. polit., god. 14, br. 2, Zagreb.
9. Puljiz V.; Bežovan G.; Zoran Šućur, Zrinošćak S. 2005. *Socijalna politika: povijest, sustavi, pojmovnik*. Pravni fakultet, Zagreb.
10. Ured za strategiju razvitka RH : Hrvatska u 21. stoljeću : Mirovinski sustav i socijalna skrb, Zagreb, 2002.
11. Vukorepa I. 2012. *Mirovinski sustavi: kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti* . Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
12. S. Zrinščak (ur.), 2006. *Socijalna država u 21. stoljeću – privid ili stvarnost*. Zbornik radova. Pravni fakultet, Zagreb.

Internet :

1. Zakon hr. Pročišćeni djelovi zakona, dostupno na: www.zakon.hr (15.05.2016.)
2. Narodne novine d.d. (HR), dostupno na: <https://www.nn.hr/> (16.05.2016.)
3. Službena internet stranica Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, dostupno na: [http : //www.hzmo.hr /](http://www.hzmo.hr/) (25.06.2016.)
4. Službena internet stranica Državnog zavoda za statistiku, dostupno na: www.dzss.hr (26.06.2016.)

5. Službena internet stranica Državnog zavoda za statistiku (Raiffeisen istraživanja), dostupno na: [http : //www. dzss. hr /](http://www.dzss.hr/) (29.06.2016.)
6. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga : Mirovinski sustav, dostupno na: <http://www.hanfa.hr/> (30.06.2016.)
7. Službena internet stranica OECD-a, dostupno na: [http : //www.oecd.org/](http://www.oecd.org/) (01.07.2016.)
8. Službena internet stranica EUROSTATATA, dostupno na: [http : //www.eurostat.eu /](http://www.eurostat.eu/) (01.07.2016.)
9. Raiffeisen istraživanja. 29.04.2013. Rezultati obveznih mirovinskih fondova potvrđuju uspjeh mirovinske reforme u Hrvatskoj, dostupno na: <http://mirovinskifondovi.hr/wp-content/uploads/2015/02/RBA-Mirovinska-reforma.pdf> (28.6.2016.)
10. Program konvergencije Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2017, travanj, 2014., dostupno na <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/2014/152%20sjednica%20Vlade//152%20-%202.pdf> (30.6.2016.)

POPIS PRILOGA

Popis tablica

Tablica 1	Broj osiguranika i umirovljenika u razdoblju od 1950 do 1990 godine.....	10
Tablica 2	Prosječne plaće radnika, prosječne mirovine, udjel prosječne mirovine u prosječnoj plaći u razdoblju od 1953. do 1990.	11

Popis grafikona

Grafikon 1	Kretanje broja osiguranika i umirovljenika u razdoblju od 1985. do 2006.....	15
Grafikon 2	Prosjek godina izlaska s tržišta rada	16
Grafikon 3	Promijenjeni izgled dobne piramide 1961. i 2014.	16
Grafikon 4	Struktura korisnika mirovina nakon mirovinskih reformi (rujan 2015.)	26
Grafikon 5	Prirodno kretanje stanovništva RH (2007. – 2013.)	28
Grafikon 6	Vanjska migracija stanovništva RH (2004. – 2013.).....	28
Grafikon 7	Indeks starenja i koeficijent starosti.....	29

Popis slika

Slika 1	Obračunska isprava za isplatu plaće-naknade za razdoblje: kolovoz 2016. (Obrazac IP1)	53
Slika 2	Ukupni doprinosi za mjesec kolovoz za zaposlenike SŠ Duga Resa.....	55
Slika 3	Sintetika rekapitulacije plaće za 08./2016.....	57

